

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
The Journal of International Social Sciences
Cilt: 30, Sayı: 1, Sayfa: 445-469, OCAK – 2020
Makale Gönderme Tarihi: 11.11.2019 Kabul Tarihi: 10.01.2020

SARAYBOSNA SUİKASTÇILARI: GAVRİLO PRİNCİP VE DİĞERLERİ

Assassins of Sarajevo: Gavrilo Princip and Others

Meryem GÜNAYDIN*

ÖZ

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun veliahdı Fransuva Ferdinand, on beşinci ve on altıncı kolordu generalleri, zabıtları ve askerleri ile birlikte gerçekleştireceği askeri manevraların icrası için 25 Haziran 1914'te Saraybosna'ya gitmiştir. Avusturya Arşidükü Fransuva Ferdinand ile eşi 28 Haziran 1914 Pazar günü şereflerine icra edilecek resm-i kabulde hazır bulunmak üzere Saraybosna belediye dairesine gittikleri sırada binmiş oldukları otomobile bir bomba atılmıştır. Belediye'de icra edilen resm-i kabulden sonra veliaht ile eşi, ilk suikast esnasında atılan bombadan yaralanan Vali Potiorek'in yaveri Miralay Merizzi'yi hastahane ziyaret etmek için tekrar şehre giden yol üzerinden devam etmişlerdir. Arşidük'ün binmiş olduğu otomobil Franz Jozef sokağına saptığında ikinci bir suikast gerçekleştirilmiştir. Arşidük ve eşi orada ölmüşlerdir.

Saraybosna'da gerçekleşen, büyük bir elem ve endişeyle karşılanan bu cinayet siyasi idi. Slav birliği için faaliyetlerde bulunan "Kara El" gizli örgütü Saraybosna suikastını planlamıştır. Suikast komplocuları olan Gavrilo Princip ve beraberindeki Nedjelko Čabrinović, Trifko Grabež, Muhamed Mehmedbašić, Vaso Čubrilović, Cvijetko Popović 28 Haziran 1914 günü rıhtım boyunca yerleştirilmiştir. Dünya tarihinin akışını değiştiren bu günün aktörleri yani suikastçıların kim olduğu bu çalışmada ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Saraybosna Suikastı, Suikastçılar, Gavrilo Princip, Kara El Örgütü, Birinci Dünya Savaşı

ABSTRACT

Francis Ferdinand, the heir to the Austro-Hungarian Empire, went to Sarajevo on June 25, 1914 to perform military maneuvers with the fifteenth and sixteenth corps generals, officers and soldiers. Archduke of Austria, Fransuva Ferdinand and his wife on June 28, 1914, a bomb was thrown in the car they had boarded when they went to the Sarajevo municipal office to be ready for the official recognition to be performed on Sunday. Following the official admission in the municipality, the heir and his wife continued on the road to the city to visit Colonel Merizzi, the aide of Governor Potiorek, who was wounded by the bomb that was thrown during the first assassination. A second assassination was carried out when the archduke's car turned into Franz Jozef Street. Archduke and his wife died there.

The murder in Sarajevo, which was met with great pain and anxiety, was political. The secret organization "Black Hand" which was engaged in activities for the Slavic union, planned the assassination of Sarajevo. The assassination conspirators Gavrilo Princip and the accompanying Nedjelko Čabrinović, Trifko Grabež, Muhamed Mehmedbašić, Vaso Čubrilović, Cvijetko Popović were placed along the Appel Quay on 28 June 1914. In this study, the actors of the day that change the flow of world history, who are the assassins will be discussed.

Key Words: Sarajevo Assassination, Conspirators, Gavrilo Princip, Black Hand Organization, First World War

*Arş.Gör.Dr., Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü, Elazığ. e-posta: mgnydn@yahoo.com,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3957-1471>

GİRİŞ

Suikast, 20. yüzyılın başlarında mevcut siyasi düzeni değiştirmek üzere bir enstrüman olarak kullanılmıştır. Balkanlarda özellikle bu anlayışla hareket eden milliyetçi gizli örgütler kurulmuş ve suikast girişimleri ile öne çıkmıştır.

1905/1906 yılında kurulan “Özgürlük” adlı gizli örgütün liderleri olan Bosnalı Bogdan Zerajic¹ ve Spiro Soldo siyasi mücadele olarak “zalimi/despotu öldürme (tyrannicide)” yöntemini savunmuşlardır. Bu yöntem Sırp gençlerine devrimci mücadelelerinde ilham vermiştir. Bu yöntemin daha sonra Genç Bosna hareketi tarafından da benimsendiği görülmektedir.² Bu bağlamda 1389’da Osmanlı padişahına suikast gerçekleştiren Milos Obilić³ ve 1910’da gerçekleştirdiği suikast akabinde kendisini öldüren Zerajic, 20. yüzyıl başlarında Sırp gençlerinin siyasi mücadelelerinde kendilerine örnek aldıkları en önemli iki figür olmuştur. Bosna-Hersek Sırp gençleri üzerinde etkisi olan Zerajic, 1914 yılında Saraybosna suikastının faili Princip’e de eylemlerinde ilham kaynağı olmuştur.

Zerajic “zalimi/despotu öldürme” yöntemini uygulayan ilk kişi olarak görülmektedir. Avusturya-Macaristan imparatoru Franz Joseph I, 3 Haziran 1910’da Bosna-Hersek’i ziyaret ettiğinde Žerajić, Mostar ziyareti esnasında suikast girişiminde bulunacaktı ancak bilinmeyen bir sebepten ötürü vazgeçmiştir. Zerajic’in bir başka suikast girişimi Varesanin’e karşıdır. 1909’da Saraybosna’da 15. Kolordu komutanı ve Bosna-Hersek Valisi olarak görev yapan Marijan Varešanin, 29 Temmuz 1919’da 15. Kolordu komutanlığına Moritz von Auffenberg’in getirilmesi ile Bosna-Hersek valisi olarak görevine devam etmiştir. Avusturya-Macaristan tarafından Bosna’nın ilhak edilmesiyle vali Varesanin görevine devam etmiş, ancak Bosna valisi General Varesanin, Genç Bosna devrimci hareketi tarafından hedef olarak görülmüştür. 1910’da Avusturya-Macaristan Bosna-Hersek Parlamentosu’nun açılış gününde Bogdan Zerajic tarafından öldürülmek istenen Varesanin bu suikasttan kurtulmuştur. Zerajic, defalarca ateşlemiş ancak hedefini kaçırmıştır son olarak kendisini öldürmüştür.⁴ Ölmeden önce, Sırlardan intikamının alınmasını istemiştir. Ölümünden sonra Saraybosna, Tuzla, Mostar ve Banja Luka’da devrimci faaliyetlerde bulunan örgütlerin kurulmasına öncülük etmiştir.⁵

20. yüzyılın başlarında Sırbistan dışında yaşayan Sırpların Osmanlı ve Habsburg hakimiyetinden kurtulmasını sağlamak amacıyla terörist yöntemlerle çalışan gizli bir örgüt olarak Kara El örgütü de “zalimi/despotu öldürme” yöntemini benimseyen faaliyetlerde bulunmuştur. Kara El örgütü, 4 Aralık 1911 (21 Teşrinisani 1327) tarihli arşiv belgesinde “*bütün Sırları yegane bir kuvvet altında birleştirmek üzere fülüyata başlamak için askeri diktatörlüğü tesis ve ikame eylemek maksadıyla Belgrad’da "Çerna Ruka (Siyah El)" namı altında bir cemiyet-i hafiyeye...*”⁶ şeklinde tarif olunmuştur. Kara El örgütü, 1914’te Mehmedbašić ile birlikte Avusturya’nın Bosna-Hersek eyaletlerinin valisi General Oskar Potiorek’i öldürme planında da yine yer almış, ancak her iki girişimde başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Hırvat bir siyasetçi olan Slavko Cuvaj; basın haklarını ve yerel özerkliği sınırlayan diktatörce yönetimi sebebiyle 1912’de Kara El ve Genç Bosna üyesi Luka

¹Bogdan Zerajic, suikastı gerçekleştirdiği sırada yirmidört yaşında ve Zagreb Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden bir Bosnalı Sırp öğrenciydi. Edin Hajdarpasic, Year X or 1914? Youth and the Heroic in the History of the Sarajevo Assassination (A Reconsideration of the Young Bosnia Movement), *Whose Bosnia? Nationalism and Political Imagination in the Balkans, 1840-1914*, 2015, s. 148.

²Hajdarpasic, a.g.e., s.149-150.

³Miloş Obilić, 1389’da I. Kosova Savaşı sonunda Osmanlı padişahı I. Murat’ı öldürmüştür. Mehmet İnbaşı, *Balkanlarda Osmanlılar: Fetih ve İskan*, Balkanlar El Kitabı, C.I, KaraM&Vadi, Ankara 2006, s. 290-291.

⁴Hajdarpasic, a.g.e., s. 148.

⁵Hajdarpasic, a.g.e., s. 136.

⁶HR.SYS. 1480/ 11, M.26.12.1911.

Jukic tarafından suikasta uğramıştır.⁷ 1914'te bir başka Kara El grubu üyesi olan Gavrilo Princip, Avusturya-Macaristan Ordusu Müfettişi ve varisi Arşidük Fransuva Ferdinand'ı öldürmüştür.

1. Suikastın Osmanlı Basınında Yer Alışı

Takvimler 29 Haziran 1914'ü gösterdiğinde 28 Haziran 1914, Pazar günü, Arşidük ve zevcesini hedef alan suikastın vuku bulması ile Avrupa'nın değişen günleri gündemin başlıca konusu olmuştur. Osmanlı basınında “*Büyük bir Cinayet-i Siyasiye*” olarak anılan Saraybosna suikastı akabinde olay hakkında tafsilat verilmeye başlanmıştır. Gazeteler bu siyasi suikastı haberlerinde şöyle duyurmuştur:

Peyam, Avusturya Veliahdı ve Refikasının Katli, 29 Haziran 1914

“Bir suikast

Viyana 28 Haz. Müstaceldir. Veliahd Arşidük Fransuva Ferdinand ve zevcesi Düşes Hohenberg bir suikast neticesinde vefat etmişlerdir.”⁸

Bir başka gazete haberi ise aşağıdaki gibidir:

“Avusturya Veliahdı ve Refikasının Katli

Bosna-Saray 28 Haziran (müstacel)-

Talebeden biri Avusturya ve Macaristan veliahdı Arşidük Fransuva Ferdinand ile refikası üzerine iki el revolver

atmıştır. Gerek veliahd gerek refikası gayet vehim surette mecruh olmuşlar biraz sonra terk-i hayat etmişlerdir.”⁹

30 Haziran 1914 tarihinde bu cinayet hakkında daha detaylı bilgiler Osmanlı basınına ulaşmamıştır. Neden, nasıl ve kim tarafından gerçekleştirildiği tam olarak bilinmeyen ve anlaşılabilen bu siyasi cinayet hakkında malumat eksikliği gazetelerde açıkça belirtilmiştir:

“Bu cinayet-i menfure son seneler zarfında pek ziyade celb-i dikkat etmekte Avusturya ahval-i dâhiliyesi nokta-i nazarından büyük bir ehemmiyet arz ider. Avusturya'nın parçalanması için çalışan muhtelif kuvvetler arasında Avusturya'yı teşkil eden milyonlarca İslav nüfusun pek mühim bir mevki'i bulunduğu malumdur. İşte bugün Avusturya İmparatorluğu'nun en kuvvetli ve mühim bir direğini yıkmak için atılan kurşunlar bu faaliyetin mahsulüdür. Henüz telgraflar ve tahkikat evvelki gün patlayan bomba ve silahların birer şahıs-ı münferit tarafından mı yoksa bir takım gizli ve dallı budaklı cemiyetler taraflarından mı tertib edildiği hakkında malumat vermiyorlarsa da cinayet hatta bugünkü şekli ile büyük bir ehemmiyet-i siyasiyi haizdir...Senelerden beri en ciddi bir gayret ve faaliyetle hükümdar olmaya hazırlanan en buhranlı ve müşkil zamanlarda bile Avusturya'nın büyük

⁷Paul Jackson, ‘Union or Death!': Gavrilo Princip, Young Bosnia and the Role of ‘Sacred Time’ in the Dynamics of Nationalist Terrorism, *Totalitarian Movements and Political Religions*, Mart 2006, Vol.7, No:1, s. 55.

⁸Tanin, “*Son Havadis*”, s.4, 29 Haziran 1914(5 Şaban 1332, 16 Haziran 1330) .

⁹Peyam, “*Avusturya Veliahdı ve Refikasının Katli*”, s.1, 29 Haziran 1914 (5 Şaban 1332, 16 Haziran 1330). Bir başka gazete haberi ise şöyledir: “*Avusturya ve Macaristan veliahdı Arşidük Fransuva Ferdinand ve zevcesi Düşes Hohenberg Bosna-Hersek seyahatinde Bosnasarayda sokaktan otomobil ile geçerlerken, 15 Haziran 1330, Pazar günü aslen Sırp ‘Princip’ isminde bir mekteplinin attığı revolverin kurşunlarıyla zevce ve zevce maktül düşmüşlerdir.*”**Servet-i Fünun**, s.116, No:1204, 2 Temmuz 1914(19 Haziran 1330, 8 Şaban 1332).

istikbalinden emin olan Fransuva Ferdinand'ın filhakika Avusturya'yı yıkmak isteyen nasyolistlerce en ziyade hedef-i taarruz olmak lazım gelen bir şahsiyet idi.”¹⁰

Suikastın anatomisi sonraki günlerde gelen tafsilatlı telgraflarla aydınlanmıştır. Suikastı müteakiben Avrupa matbuatı bir taraftan Saraybosna'da meydana gelen nümayişleri, Avusturya-Macaristan'da hükümferma elemi ve faillerin kim oldukları, kimlerle irtibatlı oldukları hakkında bilgiler aktarırken öte taraftan bu cinayetin arkasında kuşkusuz Sırbistan olduğunu çoktan ilan etmiştir. Osmanlı basınında dahi kanaat bu yöndedir. Gazetelerde bu cinayetin uluslararası ilişkileri nasıl etkileyeceği tartışılmaya başlamıştır. Yeni bir harpte Avrupa'nın, Rusya'nın ve de Balkanların vaziyeti değerlendirilmesine karşın Osmanlı basınında ağırlıklı olarak Avrupa'da umumi bir harbe ihtimal verilmemiştir. 26 Temmuz tarihli Tanin'in "Yeni Bir Harpte Balkanlar" yazısında buna dair "...Sırbistan ve Rusya'nın hatırı için hazırlanılmamış bir harbe atlamaya hiç kimse de arzu yoktur.....Madem ki ne İngiltere ne Fransa bu meselede bilâ kayd u şart ve derhal Rusya ile beraber harekete karar vermezler şu halde Rusya'da böyle bir talepte bulunmazdan evvel uzun uzun düşünmeye mecbur olacaktır. İşte biz yeni bir harp zuhur etse bile bundan umumi bir harp çıkabileceğine kolayca inananlardan değiliz derken bu mütalââtı nazar-ı dikkate alıyoruz.”¹¹ şeklinde değerlendirmeler yapılmıştır. Bundan sadece iki gün sonra 28 Temmuz 1914'te Avusturya-Macaristan ile Sırbistan arasında müsademeler başlamıştır.¹²Akşam sekizde tebliğ edilen savaşın başladığı haberi 29 Temmuz öğleden sonra Osmanlı gazetelerince istihbar edilmiştir.¹³Avusturya-Macaristan'ın zaferine kesin gözle bakılmıştır. Savaşın başlarında sert ve kısa bir savaş öngörülüyor idi çünkü Avusturya-Macaristan“-muharebeyi kendisini tehdit eden genç ve cüretkâr kuvvetin önüne geçmek maksadıyla yapıyor ve bir daha kendisini tehditkâr bir vaziyet almayacak hale getirmek istiyor...”¹⁴ kanaati hakimdir. Nitekim bu cinayet Sırbistan'ın ve Slav birliği fikrinin başını ezmek için bir fırsat olarak görülmüştür.

Sırbistan, savaşın başlarından 1915'e kadar savaşın popüler alay-aşağılama nesnesi olarak görülmüştür. Savaş narası ile "Sırbistan'a defol!" sloganıyla bir araya gelen kadın ve çocuklar ellerinde tahta kaşıklar ile vatansever bir geçit töreni yapmışlardır. Kamuoyunun "büyük güç Avusturya-Macaristan küstah Sırbistan'ı cezalandırmalı" isteğini sembolize eden "Sırbistan Ölmeli!" sloganı ile Ağustos 1914'de kartpostallar basılmış Avusturya-Macaristan ahalisinin Sırlara karşı artan öfkesi böylece temsil edilmiştir.¹⁵

Bir Kartpostal- Berlin 1914

Savaşın başlamasının sebebi ile ilgili olarak Sırlar sorumlu tutulmuş olup bir başka haberde şu yorum yapılmıştır: "Avusturya ise Balkan Muharebesinden sonra hakikaten böyle bir mevkiye gelmiş, şimalden cenuba kadar bütün şark hududunda günden güne büyüyen, her gün yeni bir cüret alan Slav faaliyeti bu eski imparatorluğunun eyyam-ı hissiyatının pek ma'dud olduğu kanaati hâsıl etmişti. İşte tehlikeyi gören Avusturya vakit geciktirmeye imkân kalmadığını görerek

¹⁰Tanin, "Büyük Bir Cinayet-i Siyasiye", s.1,30 Haziran 1914 (17 Haziran 1330, 6 Şaban 1332).

¹¹Tanin, "Siyasiyat Yeni Bir Harpte Balkanlar Rusya'nın Vaziyeti", s.1, 26 Temmuz 1914 (3 Ramazan 1332, 13 Temmuz 1330)

¹²İkdam, "Müsademeler Başladı", s.1, 28 Temmuz 1914.

¹³Tanin, "Avusturya-Sırbistan, İlan-ı Harp, Avusturya'nın Muhturası", s.1, 29 Temmuz 1914(6 Ramazan 1332, 16 Temmuz 1330).

¹⁴Tanin, "Siyasiyat Avusturya'nın Tasavvurattı",s.1, 29 Temmuz 1914 (6 Ramazan 1332, 16 Temmuz 1330).

¹⁵Josef Rietveld, 1914-1918 in Bildern / in pictures / en images / per immagini, IHBf, Wien 2013, s.23

Sırların bizzat ihzar ettikleri münasip bir fırsatı bahane ittihaz ile ileri atıldı ve bugünkü harp meydana geldi."¹⁶

Birinci Dünya Savaşı başladığı ilk günlerde bir Balkan Savaşı ya da Avrupa Savaşı olarak görülmüş¹⁷ ise de iki devlet arasında meydana gelen savaş kısa zamanda ittifakların oluşmasıyla dünya geneline yayılmıştır. Avrupa'daki bu yangın Osmanlı kamuoyunda da hissedilmiştir ve bu halin vahameti "*Büyük muharebe karib-ül vukuadır. Almanlar tarafından Punahosen Köprüsüne icra edilen bombardıman neticesiz kalmıştır. Belçika ordusu sol cenahı ile süvari ve topçuya isnat edilen Alman piyade fırkaları arasında müsademat vuku bulmuştur. Büyük bir muharebe başlamak üzere. 2 milyon kişi kaşı karşıya gelmiştir.*"¹⁸ şeklinde basına yansımıştır.

Saraybosna suikastından yaklaşık 124 gün sonra Osmanlı Devleti 29 Ekim-30 Ekim akşamı savaşa girmiştir, kısa süre sonra da cihat ilan etmiştir.¹⁹ Almanya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı Devleti'nden müteşekkil İttifak devletleri ile Fransa, İngiltere ve Rusya'nın oluşturduğu İtilaf devletleri karşı karşıya gelmişlerdir. İtilaf devletleri, Osmanlı Devleti ile ilgili niyetlerini alenen göstermişlerdir. Viyana'da neşredilen Femandelat(?) gazetesi Moskof Çarın Osmanlı devleti aleyhindeki yayınladığı beyannamesinde İkinci Nikola'nın İstanbul'u zapt etmek arzusunu açıkça göstermesinden bahsetmiştir. Çarın İstanbul'u alma niyetinin Rusya'da yeni bir düşünce olmadığı Osmanlılar tarafından bilinmektedir. Hatta söz konusu haberde²⁰ başyazar "*bütün Moskofların gözünün İstanbul'da olduğunu çocuklarda bilir.*" beyanıyla bu fikrin evveliyatına işaret etmiştir. Rusya burada "*hain şimal düşmanı*" olarak tanımlanmıştır ve niyeti şu şekilde açıklanmıştır: "*Kırım muharebesinde Rusya'nın Osmanlı topraklarını istila edip şarkta hâkim olmasına tahammül edemeyip güya Osmanlı'nın yardımına koşan İngiltere ve Fransa şimdi ise Rusya'nın yanında yer almıştır... Müslümanlara karşı tuttıkları bu meslekte ortak günah sahibi oldular. İslamiyete düşmanlıkları onları ittifaka götürdü(eski husumetleri umum-ı islamiyan aleyhinde bir ittifaka münkalib oldu). Türkiye'ye karşı düşmanlarının kullandığı Müslümanlık-Hristiyanlık cehti, vasıtası bugün sükut etmiştir. Yedi Hristiyan devlet bir olup yine Hristiyan olan Almanya ve Avusturya'ya hücum eylemiş olması bunu göstermektedir.*"²¹ Zira "*İngiltere, Rusya'nın ve Fransa'nın kanıyla Almanya'nın terakkiyatını boğmak ve Avrupa karşısında yalnız başına hükümferma olmak hürsundaydı...*"²²

Bir Kartpostal, Berlin, 1914

1914'de Berlin'e ait bir kartpostalda, Avusturya-Macaristan ve Alman askerinin birlikte sırt sırta bir Rus ayısının üstüne binmiş oldukları aynı zamanda onu bıçakladıkları resmedilmiş olup arka tarafta da fesli bir Türk askerinin siperden tırmanmakta olduğu görülmektedir. Bununla, Osmanlı Devleti'nin ittifak devletleri yanında 1914'de savaşa girişi sembolize edilmiştir.²³

Avusturya'dan gelen teklifi olumlu karşılayan Osmanlı Devleti 2 Ağustos'ta

¹⁶Tanin, "Siyasiyat Harb-i Hazırda Avusturya", s.1, 5 Eylül 1330 (28 Şevval 1332, 18 Eylül 1914)

¹⁷Ayrıntılı bilgi için bkz. Günaydın M., "Arşidük Fransuva Ferdinand Suikastı, 28 Haziran 1914", *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, Kış 2014, C.8, S.15, s.1-38.

¹⁸Tanin, "Almanya - Fransa", s.1, 16 Ağustos 1914 (26 Ramazan 1332, 5 Ağustos 1330).

¹⁹İkdam, "Cihad-ı Ekber Halife-i İslam Üçyüz Milyon Müslümanı Cihad-ı Ekbere Davet Ediyor", s.1, 13 Kasım 1914(13 Teşrinisani 1914, 31 Teşrinievvel 1330).

²⁰Servet-i Fünun, "Rusya ve İngiltere'den Çıkan Sesler", s.1, 12 Kasım 1914(30 Teşrinievvel 1330, 23 Zilhicce 1332).

²¹Servet-i Fünun, "Rusya ve İngiltere'den Çıkan Sesler", s.1, 12 Kasım 1914(30 Teşrinievvel 1330, 23 Zilhicce 1332).

²²Ahmed İhsan, "Harb-i Umumi Alman Baş Şansölyesi", *Servet-i Fünun*, s.67, Numara:1227, 10 Aralık 1914 (27 Teşrinisani 1330, 21 Muharrem 1333)

²³Rietveld, a.g.e., s.40.

imzalanan Osmanlı-Alman anlaşması ile ittifaka katılmıştır. 2 Ağustos 1914'te Osmanlı Devleti ve Almanya gizli bir antlaşma imzalayarak ittifakı resmîyete dökmüşler; böylece iki ülke I. Dünya Savaşı'nda müttefik olmuşlardır. Aslında Osmanlı Devleti ilk ittifak teşebbüsünü, İngiltere'ye yapmış ancak olumsuz cevap almıştır. Aynı teklif Fransa'ya yapılmış ancak Fransa Rusya'nın onayı olmadıkça ittifakı kabul etmeyeceğini bildirmiştir.²⁴ Bu şartlar altında Osmanlı bir nebze Almanların yanında yer almaya mecbur kalmıştır. Netice olarak; Avusturya-Macaristan İmparatorluğu aracılığıyla gelen teklifi olumlu karşılayan Osmanlı Devleti, İttifak Devletleri tarafında yer almıştır. İki taraf, 2 Ağustos 1914'te Türk-Alman Gizli İttifak Antlaşması'nı imzalayarak ittifakı resmîyete dökmüşlerdir. İttifakın ertesi günü (3 Ağustos 1914) Osmanlı Devleti tarafından seferberlik ilan edilmiş, askerlik mükellefiyeti olan vatandaşlar silah başına çağrılmışlardır.²⁵ Osmanlı Devleti, 11 Kasım 1914'te Rusya ve İngiltere'ye karşı cihat fetvasını çıkarmıştır, topyekûn harbe katılmasına zemin hazırlamıştır.²⁶

İttifak devletlerinin liderleri olarak Almanya İmparatoru II. Wilhelm, Osmanlı İmparatoru V. Mehmet Reşad ve Avusturya Macaristan İmparatoru Fransuva Joseph ittifak bloğunu oluşturmaktaydılar. Bu birliktelik bir Alman kartpostalında şöyle resmedilmiştir:

Bu afişle Birinci Dünya Savaşı döneminde Almanya, Osmanlı ve Avusturya-Macaristan imparatorluklarının ittifakı gösterilmiş olup üzerinde *Almanca "üç imparatorun ittifakı"* yazmaktadır.²⁷

Savaşın ortalarında 1916 yılında, Avusturya-Macaristan İmparatoru Franz Joseph 21 Kasım

1916 tarihinde 86 yaşında iken ölmüştür. Yeni imparator Karl ve İmparatoriçe Zita ve Veliyaht Prens Otto cenaze töreni ile 30 Kasım 1916'da onu uğurlamışlardır.²⁸ Savaş sürerken Almanya ve Osmanlı yakınlaşması devam etmiştir. Alman İmparatoru II. Wilhelm, Osmanlı Şehzadelerini Alman karargah-ı umûmiyesine davet etmiştir. Daha sonra Alman İmparatoru Osmanlı hükûmetine telgrafla Berlin Sefiri Mahmud Muhtar Paşa refakatinde giden Osmanlı şehzadelerinin bu ziyaretinden²⁹ memnuniyetini belirtmiştir. Bu ziyaretten bir fotoğraf karesi Harb-i Umûmi Panaroması'nda yer almıştır:

²⁴Zekeriya Türkmen, SAREN Müdürü'nün Açış Konuşması, 1914'ten 2014'e 100'üncü Yılında Birinci Dünya Savaşı'nı Anlamak Uluslararası Sempozyum 20-21 Kasım 2014 – İstanbul, Harp Akademileri Basımevi, s.3.

²⁵İkdam, "Yirmiden Kırk Beşe Kadar Silah Başına Layiha-i Kanuniye", s.1, 4 Ağustos efrenci 1914(22 Temmuz 1330).

²⁶İkdam, "Cihad-ı Ekber Halife-i İslam Üç Yüz Milyon Müslümanı Cihad-ı Ekbere Davet Ediyor", s.1, 13 Kasım 1914 (13 Teşrinisani 1914, 31 Teşrinievvel 1330).

²⁷Üç İmparatorun İttifakı, URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Image:Drei_Kaiser_Bund.jpg, 19.10.2016.

²⁸Rietveld, a.g.e., s.183.

²⁹Servet-i Fünun, "Osmanlı Şehzadeleri Alman Ordugahında", Numara:1225, s.36,25 Kasım 1914 (13 Teşrinisani 1330-7 Muharrem 1333)

Şehzadegan Hazreti Almanya Dar'ül Harbinde karargahda³⁰

Savaşın başlarında Osmanlı basınında sıklıkla müttefiki Alman ordusunun başarısı yer bulmuştur.³¹ Harb-i umumi her ne kadar kesin bir neticeden uzaksa da harp ilan olunduğu zaman Paris sefaretinde ateşe bulunan ve daha sonra Berlin'e gönderilmiş olan Amerika sefreti kâtibi Mösyö Henry Düdce gazetecilere "Almanya'nın her tarafında heyecan ve zafere itimat ve her şeyde şayan-ı hayret bir intizam müşahede ettim." beyanında bulunmuştur.³² Hatta Almanya'nın dört sene harbe devam edebileceği ve muhtaç olduğu askeri levazım vesaireye bolca sahip olduğu itikadındadır. Ancak savaşın sonuna gelindiğinde İttifak devletleri başarısızlıkla çıktıkları Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra dağılmışlardır.

2. Suikastçılar

Arşüdük suikastını organize eden kişi Danilo Ilić'tir.³³ Belgrad'daki gerillalar ise Vojin Tankosic, Milan Ciganovic ve Apis adıyla bilinen Dragutin Dimitrijevic'dir. Ilić, Kara El örgütünün Saraybosna üyesi ve genç bir gazete editörü olup Saraybosna'da devrimci bir harekette bulunulması gerektiğini iddia etmiştir. Apis'in başyardımcısı Voja Tankosić, Fransa'da bazı güvenilir Bosnalı devrimcilerle toplantı düzenlemiştir. Bu toplantı Fransa'nın Toulouse şehrinde St. Jerômé sokakta bulunan Hôtel-Restaurant St. Jerômé'de gerçekleşmiştir. Broşür yazarı Gaćinović ve iki Bosnalı Kara El örgütü üyesi Mustafa Golubić ve Muhamed Mehmedbasić de bu toplantıda hazır bulunmuştur. Golubić, 22 yaşında hukuk öğrencisidir. Mehmedbasić ise Hersek'den kabineyi kurmakla görevli başkan olup yirmili yaşlarda bir Müslüman gençtir.³⁴

Bu toplantıda Bosna'nın geleceği üzerine devrimci faaliyetler konuşulmuştur. Fransuva Ferdinand ve diğer etkili isimlerin suikastçılarının kimler olabileceği hususu değerlendirilmiştir.

³⁰Harb-i Umûmi Panaroması, "Şehzadegan Hazreti Almanya Dar'ül Harbinde karargahda", Sayılar: 2 (gün/ay yok 1330/1914).

³¹"Fransızların taarruz iddiasında buldukları bir devrede Almanların kahraman bir silah darbesiyle elde ettikleri (Suason) muzafferiyeti, dün geceki Alman tebliği resmiyle katiyet ihraz etmiştir." **Tercüman-ı Hakikat**, "Almanlar Büyük Bir Galebe Kayd Ettiler", s.1, 16 Kanunusani 1915.

³²**Tercüman-ı Hakikat**, "Bir Amerikalının Beyanâtı", s.2, 19 Kanunusani 1915.

³³Danilo Ilić, uzun boylu, daima ölümü hatırlatan siyah kravat takan, arkadaşları arasında İsviçre ve Sırbistan ziyaretleriyle "Hacı" diye bilinen biridir. Gavrilo'nun yakın arkadaşıdır. Ayakkabı tamircisi bir babanın oğlu olan Ilić, beş yaşındayken babasını kaybetmiştir. Annesi evi geçindirmek durumunda kalmıştır. 1905'de ticaret okulunu bitirmiştir. 1912'de öğretmen okulunu bitirmiştir. Daha sonra Hersek'de öğretmen olarak çalışmıştır. Sağlık sorunları nedeniyle Saraybosna'ya geri dönmüştür. Burada da banka memuru olarak çalışmıştır. 1913 Haziran'ında İsviçre'de Vladimir Gacinovic'i ziyarete gitmiş orada Rus sosyal devrimcileriyle tanışmıştır. İkinci Balkan Savaşı çıktığında Saraybosna'dan Sırbistan'a giderek cephede koleraya yakalanan askerlerin tedavisi için çalışmıştır. Tekrar Saraybosna'ya geri dönen Ilić, musahhîh ve editör olarak çalışmaya başlamıştır. Peter Villiers, *Gavrilo Princip The Assassin Who Started the First World War*, Fawler Press, England 2010, s.83-84.

³⁴Joachim Remak, *Sarajevo The Story of A political Murder*, Criterion Books, New York, 1959, s.55.

Mehmedbašić, kurban Oskar Potiorek için azmettirilmiş ve seçilmiştir. Gaćinović, suikast için kullanılacak silah ve hançeri temin etmiş, Mehmedbašić Bosna'ya doğru yola çıkmıştır. Mehmedbašić bu girişiminde başarısız olmuştur daha sonra Gaćinović'e yazdığı raporda dönüş yolunda yaşadığı fiyaskoyu anlatmıştır.

Toulouse toplantısına yakın bir zamanda Apis, Arşidük'ün Saraybosna ziyaretini öğrenmiş ve Saraybosna valisi Potiorek'in yerine Fransuva Ferdinand'ın öldürülmesi emrini vermiştir. Apis bu suikast sonrasında Avusturya ile savaşa girilebileceğini ve böyle bir durumda Rusya'nın Sırbistan'ın yanında olacağını biliyordu. Bu sıralarda Apis'in Belgrad'da bulunan Rus askeri ateşesi Albay Victor Artamonov ile yakın ilişkileri ve bu Rus ateşenin Apis'in gizli istihbarat işlerini finanse etmekte olduğu bilinmektedir. Artamonov, suikast planını St. Petersburg'a danışmış ve Avusturya'nın Sırbistan'a saldırması halinde yanlarında olacağını Apis'e bildirmiştir.³⁵ Bunun üzerine Fransuva Ferdinand suikastı için kesin bir karara varılmıştır. Apis suikast planının organizasyonunu Tankosić'e bırakmıştır. Tancosić, 1903 darbesinde rol almış ve kraliçenin iki erkek kardeşinin öldürülmesi olayını yönetmiştir. Aynı zamanda Apis'in yakın yardımcısı ve Kara El örgütünün yedi numaralı üyesiydi. Niş yakınlarında bulunan gerilla akademisinin de komutanıdır.

Daha lise öğrencisi olan bazı muhalif Bosnalı gençler Sırbistan'a öğrenim için gitmiştir. Bunların çoğu az paraya sahip olup Belgrad'ın ucuz kafelerinde bir kahve ile uzunca süreler oturup sohbet ederek vakit geçiriyordu. Sohbetlerinin konusu Büyük Sırbistan, devrim fikirleri ve hareketleri üzerine idi. Bu kahvehane mekanlarında partizanlar tarafından etkilenen gençler kendilerini Güney Slavlarının yeni imparatorluğunun öncüleri olarak düşünüp görmeye başlamışlardır. Bu yeni üyelerinin arasından Tancosić işleyecekleri yeni suç planı için Gavrilo Princip, Nedjelko Čabrinović ve Trifko Grabež'i seçmiştir.³⁶ Arabulucu Bosnalı yirmi altı yaşındaki Milan Ciganović olup kendisi de Kara El örgütü üyesidir. Ciganović, suikast için kullanılacak olan silah ve bombayı Tankosić'ten alarak suikastçılara iletilmesini sağlamıştır.³⁷ Komuta zinciri Apis, Tankosić, Ciganović, Princip ve onun iki ortağı şeklindedir. Hantal bir süreç olsa da planın gizlice gerçekleşmesinde etkili olmuştur.

Mayıs ayında atış talimine başlayan üç suikastçı arasında Princip en iyi atışa sahipti. 27 Mayıs'ta kullanacakları 4 revolver silahı, altı bombayı ve zehir şişelerini Ciganović'ten teslim almışlardır. Silahlar en yeni model Belçika üretimi olup bombalar Sırp devlet Kragujevac cephaneliğindedir. Zehir şişelerinde siyanür vardı ve talimatlara göre Arşidükü öldürdükten sonra bu zehirleri içeceklerdi. Böylece suikastçıların bağlantıları çözülemeyecek idi.³⁸ Ilić, suikast kararıyla birlikte Princip'ten üç yerli genci daha organize ederek bu işe katmıştır. Son talimatları almak için Ilić, Belgrad'a giderek Dimitrijević ile görüşmüştür. Tam olarak orada ikilinin ne konuştukları bilinmiyor olsa da Ilić, dönüşünde Mehmedbašić'i Saraybosna'ya çağırmıştır. 27 Haziran Cumartesi günü bir Saraybosna kafesinde Mehmedbašić'i Princip ile tanıştırmıştır. Burada üçü bir kartpostal hazırlayarak İsviçre'de bulunan Gaćinović'e postalamışlardır. Ilić, gün içinde Popović ve Čubrilović'le de bir Türk kahvehanesinde görüşmüştür. Daha sonra bir park yakınlarına kadar yürüdükten sonra Ilić her birine tabanca, bomba ve zehir şişelerinden vermiştir. Her bir suikastçı kendilerinin atandığı yerlerde durmaları yönünde talimatlarını almışlardır. Čabrinović'e nedeni bilinmemekle birlikte tabanca verilmemiştir sadece bomba verilmiştir.³⁹

Ilić bir pozisyon ve lokasyona sahip değildi, cesaretlendirmek ve iyi olduklarını görmek üzere altı suikastçı arasında sürekli hareket etmiştir. İlk lokasyon Appel Quay üzerindeki Avusturya-Macaristan Bankası yakınındaki Čumurja Köprüsü idi burada Muhamed Mehmedbašić beklemekteydi. Ondan çoz az ötede ikinci lokasyonda nehir kıyısı tarafında yani Öğretmen

³⁵Remak, a.g.e., s.57.

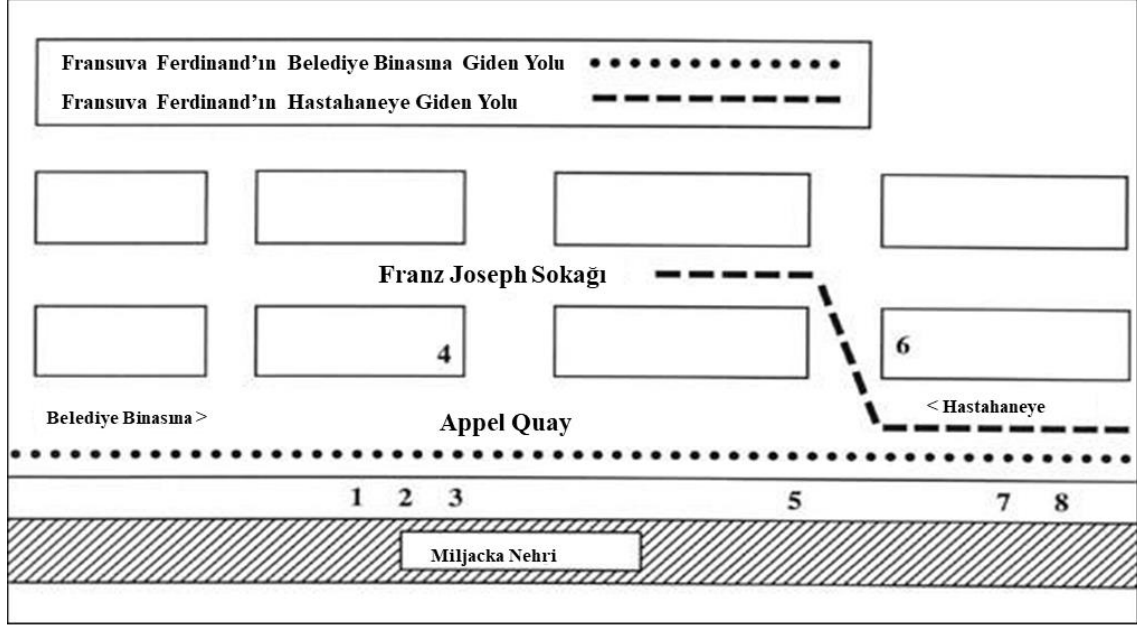
³⁶Remak, a.g.e., s. 58.

³⁷Jackson, a.g.m., s.58.

³⁸Remak, a.g.e., s.67.

³⁹Remak, a.g.e., s. 110.

Koleji'nin karşısında Čabrinović duruyordu. Biraz daha ilerde Ilić'in iki Bosnalı suikastçisi Popović ve Čubrilović bulunuyordu. Beşinci lokasyon Lateiner Köprüsü yakınlarında duran Princip'e aitti. Son olarak Grabež iskele(Appel Quay) üzerinde ateş edebileceği en iyi yeri bulmak için aşağı yukarı gidip gelmekteydi.⁴⁰ Aşağıdaki şekilde bu dağılım gösterilmiştir:⁴¹

1. Muhamed Mehmedbašić	5. Gavrilo Princip (ilk pozisyonu)
2. Nedjelko Čabrinović	6. Gavrilo Princip (ikinci pozisyonu)
3. Vaso Čubrilović	7. Trifko Grabež
4. Cvijetko Popović	8. Danilo Ilić (sabit bir lokasyonu yoktu)

Avrupa'nın kaderini değiştirecek bu suikast planında Arşidük'ün geçeceği Appel Quay isimli 350 metrelik rıhtım boyunca aralıklarla yerleştirilen suikastçılar; Gavrilo Princip, Nedjelko Čabrinović, Trifko Grabež, Vaso Čubrilović, Cvjetko Popović olup Bosnalı Müslüman suikastçı ise Muhamed Mehmedbašić'dir.⁴² Peki, beşi Sırp talebelerinden biri de Bosnalı Müslüman olan cadde boyunca aralıklarla yerleştirilen bu suikastçılar kimdir?

2.1. Gavrilo Princip (1894- 28 Nisan 1918)⁴³

1894 Temmuz'unda Bosna-Hersek'te Bosansko Grahovo yakınlarında bulunan Oblej köyünde doğmuştur.⁴⁴ Ailesinin, altı tanesi bebeklik döneminde ölen dokuz çocuğunun ikincisiydi. Princip'in annesi ona kaybettiği oğlu Špiro'nun adını vermek istemiştir ancak Ortodoks rahip Gabriel'in ısrarı üzerine daha sonra Gavrilo adı verilmiştir. Uzunca yüzü, koyu gür saçları, okulda küçük bir kazadan dolayı bükülen burnu ve sivri çenesi ile çizilen

⁴⁰Remak, a.g.e., s.118.

⁴¹Assassination of Franz Ferdinand at Sarajevo, URL: <https://spartacus-educational.com/FWWassassination.htm>.

⁴²Lavender Cassels, *The Archduke and the Assassin Sarajevo 28th 1914*, Great Britain 1984,s.169.

⁴³Gavrilo Princip'in fotoğrafı David James Smith, *One Morning In Sarajevo 28 June 1914*, Phoenix, London 2009, s.86-87, kaynağından alınmıştır.

⁴⁴Remak, a.g.e., s. 62.

yüz hatlarını açık mavi gözleri yumuşatmıştır. Arkadaşları tarafından kısaca Gavrica diye çağırılan Gavrilo Princip, arkadaşlarından kendisini Victor Hugo'nun Sefiller'inin şair ruhlu devrimci çocuğu olan Gavroche adıyla çağırılmalarını istemiştir.⁴⁵

Gavrilo Princip

Princip'in annesi Maria ve babası Petar, kuzeybatı Bosna'da, Sırp Ortodoks Hıristiyan inancına bağlı oldukları küçük arazilerde yaşayan yoksul köylü çiftçilerdi. Petar, gençliğinde Osmanlı İmparatorluğu'na karşı Hersek Ayaklanması'nda savaşmıştır. İsyanı takiben Grahovo vadisine bir çiftçi olarak dönmüş burada yeterince tahıl yetiştiremediğinden, gelirlerini arttırmak için kuzeybatı Bosna'yı Dalmaçya'dan ayıran dağlarda posta ve yolcu taşıma işine başlamıştır.

Babasının muhalefetine rağmen, Gavrilo Princip ilk önce 1903'te dokuz yaşında, ilkokula gitmeye başlamıştır. Sırp epik şiir koleksiyonu kazandığı çalışmalarında çok başarılı olmuştur. On üç yaşındaki Princip, ağabeyi Jovan'ın kendisini askeri okula kaydettirmeyi planladığı Saraybosna'ya taşınmıştır. Daha sonra ağabeyi Jovan fikrini değiştirmiş ve Princip'i bir ticaret okuluna kaydetmiştir. Jovan, hayatını

Saraybosna'yı çevreleyen ormanlardan şehirdeki fabrikalara kütük taşıyarak kazanmaktaydı. 1911'de Princip, Avusturyalıları Bosna Hersek'ten çıkarmayı amaçlayan ve Bosna'yı komşu Sırbistan Krallığı ile birleştirmek isteyen Genç Bosna (Mlada Bosna) adlı topluluğa katılmıştır.⁴⁶ Öğrencilerin örgüt ve kulüp kurması yasak olduğundan gizli bir örgüt olarak faaliyetlerde bulunan Genç Bosna, düzenlediği toplantılarında edebiyat, etik ve politika konuları üzerinde durmuştur.

Şubat 1912'de, Princip, Habsburg Hanedanına karşı bir gösteride yer aldığı için okuldan atılmıştır.⁴⁷ Bu olaya tanık olan bir öğrenci, Princip'in sınıf sınıf gezerek tüm erkekleri tehdit ettiğini beyan etmiştir. Princip, kovulduktan kısa bir süre sonra Belgrad'a yürüyerek varmıştır. Sırbistan'da katıldığı "Kara El" gizli örgütü ile Güney Slavlarını birleştirmek ve Slav devletlerinin birliği fikriyle "Büyük Sırbistan" için faaliyetlerde bulunmuştur. Belgrad'da Princip, Binbaşı Vojislav Tankosić'in öncülüğünde Osmanlı Türkleriyle savaşan Sırp gerilla gruplarına katılmak için gönüllü olmuştur. Tankosić, o sırada Sırbistan'ın en önde gelen komplo kuruluşu olan Kara El'in üyesiydi. Küçük ve zayıf olması gibi fiziksel özellikleri nedeniyle olumsuz cevap alan Princip, daha sonra Bosna'ya dönmüş ve kardeşiyle birlikte Saraybosna'da kalmıştır.⁴⁸ Sonraki birkaç ayı Saraybosna ile Belgrad arasında gidip gelerek geçirmiştir. Belgrad'da, Sırp Çetnik Örgütü'nün (Serbian Chetnik Organization) kurucularından Živojin Rafajlović ile bir araya gelmiş ve Rafajlović kendisini (15 Genç Bosna üyesiyle birlikte) Vranje'deki Chetnik eğitim merkezine göndermiştir. Orada bugün Vranje'deki Gavrilo Princip Caddesi'ndeki Cupara'nın evinde yaşamıştır. Princip, suikast için talim etmiş sonrasında Belgrad'a dönmüştür.⁴⁹

⁴⁵Villiers, a.g.e., s. 78.

⁴⁶Genç Bosna (Young Bosnia, Sırpça: Mlada Bosna) I. Dünya Savaşı öncesi Bosna Hersek'te aktif bir devrimci hareketti. 1900'lerde kurulmuştur. Üyeleri Sırlar, Boşnaklar ve Hırvatlardı. Çoğunlukla okul öğrencilerinden müteşekkil idi. Grubun üyeleri arasında farklı birkaç motivasyon vardı. Genç Bosna çeşitli fikirlere, hareketlerden ve olaylardan ilham almıştır. Jozo Tomasevich, *War and Revolution in Yugoslavia: 1941 - 1945 Occupation and Collaboration*, Stanford University Press, Stanford California, USA 2001, s.485.

⁴⁷Paul Donnelley, *Assassination!*, Dataday Publishing, UK 2012, s.34.

⁴⁸Peyam, "Princip ve Gabrinovic", s.5, 1 Temmuz 1914.

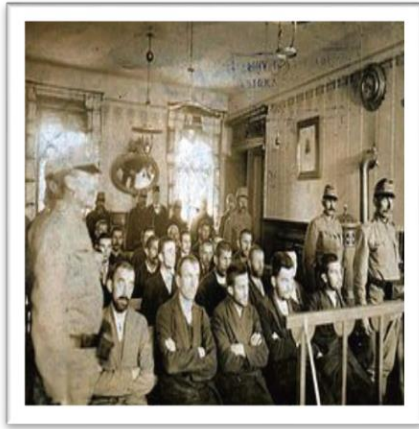
⁴⁹Gavrilo Princip, URL: <https://peoplepill.com/people/gavrilo-princip/>

1913'te Princip Saraybosna'da bulunduğu sırada Avusturya-Macaristan olağanüstü hal ilan etmiştir. Uygulanan sıkıyönetim sonucunda tüm okulların kontrolünü ele geçirmiş ve Sırp kültür kurumlarını yasaklamıştır.⁵⁰

28 Haziran 1914'te Princip, Avusturya Arşidükü Franz Ferdinand'ın ve eşi Düşes Sophie Chotek'in ölümüne neden olan Saraybosna Suikastının failidir. Pazar günü sabah saat on sularında iskele boyunca kraliyet çifti kalabalığın iyi bir şekilde görebilmesi için üstü açık otomobilleriyle seyretmekteydi. Altı komplocunun sıralandığı yol boyunca ilerleyen otomobil ilk komplocuyu geride bırakmıştı.

Saat 10: 15 gibi on dokuz yaşındaki öğrenci Nedeljko Čabrinović, Arşidük'ün binmiş olduğu otomobile bir el bombası fırlatmıştır. Başarılı olmayan bu suikast girişimi sonrasında Fransuva Ferdinand, belediye binasındaki kabul törenine katılmış ve akabinde buradan ayrılarak hastaneye yaralıları görmeye gitmek üzere yola koyulmuştur. Şehir merkezinden kaçınmak için General Oskar Potiorek, kraliyet arabasının Appel Quay boyunca doğrudan Saraybosna Hastanesi'ne gitmesi gerektiğine karar vermiştir. Ancak Potiorek, şoför Leopold Loyka'yı bu karar hakkında bilgilendirmeyi unutmuştur. Hastaneye giderken Loyka, Franz Josef Caddesi'ne doğru bir dönüş yapmıştır. O sırada Princip, Moritz Schiller'in kafesinin yanında durmaktaydı. Şoför hatayı fark ettikten sonra frene basmıştır ancak bu esnada Princip öne çıkarak revolverle iki kez ateş etmiştir. İlk olarak Franz Ferdinand'ı boynundan sonra karısı Sophie'yi karnından vurmuştur. İkisi de ölmüştür.

Princip, bu suikast akabinde siyanür ile intihar girişiminde bulunmuşsa da başarısız olmuştur. Princip yetkililer tarafından tabancasına el konularak tutuklanmıştır.⁵¹ 12 Ekim 1914, Pazartesi günü sabah 08:00'de Arşidük ve eşinin katilleri, bu suikastın neden olduğu Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından yaklaşık iki ay sonra yargılanmaya başlamıştır.⁵²

Mahkemede yargılanırken sağdan üçüncü kişi Princip

Yargılanan suikast faileri “biz Avusturya'da düşar-ı tazyik ve tecavüz olan Sırp'ların intikamını almak için bu harekette bulunduğumuz işten pişman değiliz”⁵³ şeklinde ifade bulunmuşlardır. Princip sorgulanmasında da cinayetten asla müteessif bulunmadığını, tasavvurunun husule gelmesinden dolayı memnun olduğunu beyan etmiştir.⁵⁴ Hatta mahkemede Princip şöyle demiştir: “Ben köylülerin oğluyum ve köylerde neler olduğunu biliyorum. Bu yüzden intikam almak istedim ve hiçbir şeyden pişman değilim.”⁵⁵ Fakat çok açık bir şekilde Bosna'nın köylülerinin yoksullaşmasına neden olan Fransuva Ferdinand değildi. Bu suikastın baskın dürtüsü Büyük Sırbistan'ın yaratılışı idi. Yasalara göre ölüm cezasını almak için Princip çok gençti⁵⁶ daha on dokuz yaşındaydı. Habsburg Yasası'nın gerektirdiği asgari yaş sınırına daha yirmi yedi günü vardı. Yargılamanın ardından Princip, azami ceza olarak yirmi yıl hapis cezası

almıştır. 28 Ekim 1914'de 13 suikast komplocusunun arasında beşi Vaso Čubrilović, Kranjcevic, Cvetko Popović, Stjepanovic ve Zagorac hapis cezasına çarptırılmıştır. Princip, Čabrinović ve Grabež Bosna-Hersek dışında Bohemya'daki Avusturya askeri cezaevi Theresienstadt'a gönderilmişlerdir. 2 Aralık 1914'de Saraybosna'dan jandarma korumasında ayrılmışlardır. Diğer on

⁵⁰Gavrilo Princip, URL: <https://peoplepill.com/people/gavrilo-princip/>

⁵¹Peyam, “Tafsilat-ı Mateme”, s.1, 30 Haziran 1914.

⁵²Princip'in mahkemede yargılanırken görüldüğü fotoğrafı, Smith, a.g.e., s. 230-231 kaynağından alınmıştır.

⁵³Peyam, “Katiller Tehlikede”, s.2, 30 Haziran 1914.

⁵⁴Peyam, “Katil Principin İfadatı”, s.2, 3 Temmuz 1914.

⁵⁵Remak, a.g.e.,s.63.

⁵⁶Smith, a.g.e., s. 222.

komplocu ise Bosna'daki Zenica hapisanesine sevk edilmişlerdir. Princip'in Theresienstadt hapis günlerinde onu gözlemlene imkanı bulan ordu psikiyatristi Dr. Martin Pappenheim, Princip'in 1916 başlarında intihar girişiminde bulunduğunu beyan etmiştir.⁵⁷ Princip, suikasttan 3 yıl ve 10 ay sonra Theresienstadt'ta, iskelet tüberkülozu hastalığı sebebiyle ölüm sertifikasına göre; 28 Nisan 1918 akşam saat 6.30'da Theresienstadt 13 numaralı hastahanesinin kapalı bir alanı olan 33 numaralı odasında ölmüştür. Kemiklerinin Slav milliyetçilerine kalıntı olması korkusuyla aynı gece yakılmıştır. Princip'in mezarının nerede olduğunun bilinmemesi için gizli tutulmuştur fakat defin sırasında görevli Çek asıllı bir Avusturya askeri olan Frantisek Löbl, Princip'in mezarını kabataslak bir haritaya çizerek babasına yollamıştır.⁵⁸ 9 Haziran 1920'de onun mezarına ulaşılmıştır. Onunla birlikte Grabež, Čabrinović ve burada ölmüş olan diğer suikast komplocularının da geriye kalan naaşları ortak gömüldükleri yerden alınmak suretiyle Saraybosna'ya nakledilmiştir. Bu ortak mezarda cenazeleri yakılmış olan Ilić, Veljko Čubrilović, Jovanovic ve Zerajic'in kalıntıları mevcuttu. San Marco Mezarlığı'nda Sırp kahramanlarını sonsuza dek anmak için inşa edilen bir şapelin altına gömülmüşlerdir.

Vidovdan Kahramanları(Heroes of Vidovdan), 1914

Burada işlemeli siyah bir mermere⁵⁹ Gavriilo Princip, Nedjelko Čabrinović, Danilo Ilić, Trifko Grabež, Veljko Čubrilović, Misko Jovanic, Mitar Kerovic, Nedjo Kerovic, Jakov Milovic, Marko Perin, Bogdan Zerajic'in isimleri yazılmıştır. Bu dikili taşın üzerine isimlerden önce "Heroes of Vidovdan" yazılmıştır. Vidovdan⁶⁰ yani Aziz Vitus Günü'nün kahramanları olarak anılmışlardır.

Aziz Vitus Günü; Sırp milli ve dini bayramıdır ve bugün Sırp etnik ve ulusal kimliğinin önemli bir parçasıdır.

Bugüne denk gelen 28 Haziran 1914 tarihinde Avusturya arşidükü Fransuva Ferdinand'ı öldüren ve bu planda yer alan kişiler, onlarla aynı amaç uğrunda hayatlarını kaybetmiş olan diğer kimseler Aziz Vitus Günü'nün kahramanları olarak anılmışlardır. Cvjetko Popović ve ölmeden önce buraya gömülme isteğini belirtmiş olmasına rağmen Vaso Čubrilović burada değildir. Ayrıca Mehmedbašić'in mezarı burada yer almamaktadır.⁶¹

Princip, muhtemelen Theresienstadt'daki ilk hapis günlerinde kaldığı hücre duvarına el yazısı ile yazmış olduğu:

*"Ruhlarımız Viyana'ya yürüyecek
Ve sarayda dolaşp lortları korkutacak"*

dizeleriyle geriye Avusturya-Macaristan imparatorluğu sarayında bıraktıkları her an öldürülme korkusuna işaret etmiştir.⁶²

⁵⁷Vladimir Dedijer, *The Road To Sarajevo*, Simon and Schuster, NY 1966, s.356.

⁵⁸Dedijer, a.g.e., s.364.

⁵⁹The Shapel of the Vidovdan Heroes, URL:<https://www.findagrave.com/memorial/6758252/gavriilo-princip>

⁶⁰Vidovdan, 28 Haziran'da (Gregoryen takvimine göre) veya 15 Haziran'da(Jülyen takvimine göre) Prens Lazar ve Kosova Savaşı'nda ölen Sırpı anma günü olarak kutlanan Sırp milli bayramıdır. Frits W. Hondius, *The Yugoslav Community of Nations*, Mouton& Co., Printers, The Hague Netherlands, 1968, s.44-45.

⁶¹Villiers, a.g.e., s.292-293.

⁶²Dedijer, a.g.e.,s.365.

I. Dünya Savaşı sırasında Gavrilo Princip'in Saraybosna'da yaşadığı ev yıkılmıştır ancak savaştan sonra, Yugoslavya Krallığı'nda bir müze olarak yeniden inşa edilmiştir. 1941 yılında Saraybosna Hırvatistan'ın bir parçası olunca tekrar yıkılan bu ev, 1944'te Komünist Yugoslavya'nın kurulmasından sonra yeniden bir müze haline getirilmiştir. 1990'larda Yugoslav iç savaşları sırasında Gavrilo Princip'in evi üçüncü kez tahrip edilmiş olup 2015 yılında yeniden inşa edilmiştir. 1992'den önce, Princip'in Arşidüke ateş ettiği kaldırımdaki yer kabartmalı ayak izleriyle işaretlenmiştir ancak bunlar Bosna'daki 1992-95 savaşının bir sonucu olarak imha edilmiştir. Gavrilo Princip'in ateş ettiği noktada, müzenin önünde bugün bir plaket bulunmaktadır.

Bosna'nın Sırp, Müslümanları ve Hırvatları, Princip'e karşı tutumlarında derinlemesine bölünmüşlerdir. Pek çok Sırp, Princip'i Sırp adına Avusturya-Macaristan yönetimine karşı bir savaşçı ve Güney Slav devleti kurma hareketinin kahramanı olarak görüyorken çoğunlukla Katolik Hırvatlar ve Bosnalı Müslümanlar arasında Princip bir anarşist ya da terörist olarak görülmüştür. Suikast akabinde Hırvatlar ve Müslümanların nümayişleri Sırp aleyhtarı söylemleri de bunu ortaya koymuştur. Sırp tarihinin bir parçası haline gelen Princip, 28 Haziran 1914 tarihinden tam 101 yıl sonra Bosnalı Sırp'ların çoğu tarafından saygı duyulan bir "özgürlük savaşçısı" figürü olarak anılmaya devam etmiştir.⁶³Suikastın 101nci yılı münasebetiyle 2014 yılında Sırbistan'ın Tovariševo kentinde ve Doğu Saraybosna'da bir Princip büstü yapılmıştır.

2.2.Nedeljko Čabrinović (1895- Ocak 1916)⁶⁴

Nedeljko Čabrinović,
1910'larda

1895 yılında Saraybosna'da dünyaya gelen Čabrinović, 9 kardeşin en büyüğüdür. Avusturya polis muhbiri olan babası ile sürekli çekişme içerisinde olan Čabrinović, suikast sonrası yargılanırken mahkemede de babasının kendisine kötü muamelede bulunduğu bahsetmiştir.

Nedeljko Čabrinović, ilk iki yıl ticaret lisesinde okumuştur ancak yılsonu sınavlarını geçememiştir. Bunun üzerine babası 14 yaşında onu okuldan almıştır bundan sonra Čabrinović çırak, tesisatçı, marangoz veya dizgici olarak çeşitli işlerde çalışmıştır. Daha sonra bu işlerden de ayrılmıştır.⁶⁵

Uzun boylu, atletik ve sosyal biri olan Čabrinović,⁶⁶Sırp devrimci politikasına çok erken yaşlarda ilgi duymuştur. Čabrinović zaman zaman sosyalist bazen de anarşist bir milliyetçiydi. Sağlık durumu zayıf düşen Čabrinović, Belgrad'a giderek anarşist yazın basan bir matbaada çalışmaya başlamıştır.⁶⁷

Burada çok geçmeden tüberküloz hastası olan Čabrinović 1912'de Bosna'ya dönerek geri kalan tedavisini yapmıştır. Daha sonra Saraybosna'da bir matbaada çalışırken dizgici grevine öncülük etmiştir. Polis, Čabrinović'i grev organize etme suçuyla beş yıl boyunca Saraybosna'dan uzaklaştırmıştır.⁶⁸ Bundan sonra sağlığı kötü durumda olan ve parasız kalan Čabrinović tekrar Belgrad'a geri dönmüştür. Belgrad'daki kafelerde devrimci faaliyetlere yardım etmiştir. Tekrar hastalanınca ve parası azalınca biri tarafından Acorn Garland kafesinde Kara El örgütü ve Narodna

⁶³News from Elsewhere, Serbia: Belgrade's monument to Franz Ferdinand assassin,

URL: <https://www.bbc.com/news/blogs-news-from-elsewhere-33048005>

⁶⁴Čabrinović'in fotoğrafı "https://en.wikipedia.org/wiki/Nedeljko_%C4%8C%C4%87" adresinden alınmıştır.

⁶⁵Remak, a.g.e.,s.60.

⁶⁶Villiers a.g.e., s. 200.

⁶⁷ "...anarşist meslekine mensub müretteb Gabrinovic üç hafta evvel Belgrad'dan mufarakat etmiş idi. Gabrinovic Belgrad'da hükümet matbaasında çalışmakta idi. Hareketten evvel iş aramak için Trebsite'ye gideceğini söylemiştir." **Peyam**, "Princip ve Gabrinovic", s.5, 1 Temmuz 1914.

⁶⁸Villiers, a.g.e., s. 81-82.

Odrana⁶⁹ sekreteri Major Milan Vasić ile tanıştırılmıştır. Čabrinović mahkemede Vasić tarafından kendisine bir miktar para ile bir yığın Sırp yazını verildiğini ve karşılığında yalnızca iyi bir Sırp olması istendiğini beyan etmiştir.⁷⁰

Belgrad'daki kafelerde vakit geçiren Čabrinović'in idealizmi dikkat çekmiş olacak ki Avusturya tahtının varisi olan Arşidük Fransuva Ferdinand'ı öldürmek için organize edilen komplot için Binbaşı Tankosiç tarafından görevlendirilmiştir. Bu amaçla Čabrinović ve iki Bosnalı Sırp (Princip ve Grabež) Sırbistan'daki üsse götürülmüş burada bomba atma ve nişancılık konusunda eğitilmişlerdir. Daha sonra üçü, 1914 yılında sınırdan geçirilerek Bosna'ya kaçırılmıştır.

Čabrinović bombayı attıktan sonra

28 Haziran sabahında başarısız olan ilk suikast faili Čabrinović'tir. Saat 10:15'de arabaların yaklaşmakta olduğu görülmüştür. İkinci arabada bulunan Fransuva Ferdinand ve eşi önünden geçerken Mehmedbašić hiçbir şey yapamamıştır. Fransuva Ferdinand ve eşi kalabalık halkın tezahüratları ile Nedjelko Čabrinović'in önünden geçmekte olduğu esnada Čabrinović bombayı çıkarıp Fransuva Ferdinand'ın arabasına fırlatmıştır.⁷¹ Netice olarak; bomba amaçlandığı yere isabet etmemiştir. Kendisine doğru gelen cismi fark eden Arşidük bir kol hareketiyle savmıştır, bomba tekrar Čabrinović'e yakın bir yere

düşmüştür. Bu esnada tam bir kargaşa içinde kalabalık arasında yaralananlar ve baygınlık geçirenler olduğu görülmüştür. Ölü yoktu ancak çok sayıda kişi yaralanmıştı. Čabrinović yanında taşıdığı siyanürü hemen yutarak Miljačka nehrine atlamıştır. Onun arkasından biri berber, diğeri esnaf ve iki de polis olmak üzere dört kişi daha nehre atlamıştır. Čabrinović'in aldığı zehir ölümcül bir etki yapmamış ve hemen tutuklanmıştır. Zabıta tarafından derdest edilen "*Birinci suikastın fa'ili*

Čabrinović bombayı attıktan sonra

Gabrinoviç geçenlerde Belgrada gitmiş olduğunu arşidük Fransuva Ferdinand'a karşı suikast icrası için kendisine orada bombalar verildiğini itiraf etmiştir."⁷²

Sırp Ortodoks olan "*Princip ile Čabrinović çocukluklarından beri yekdiğerinden gayrikabil-i iftirak arkadaş idiler. Her ikiside Bosna Sarayda bir mektepte tahsil etmişlerdir. Bunlar kendilerinin Sırplığa şiddetle taraftar olduklarını beyan etmekle beraber...*"⁷³ bu cinayetin sebebi olarak intikam alma ve Büyük Sırbistan için iyi şeyler yapma niyetlerini öne sürmüşlerdir.

Čabrinović, yargılanması sırasında pişmanlığını ifade eden ve mağdurların çocuklarından özür dileyen tek sanıktır. Prenses Sophie, Max Čabrinović imzaladıkları bir mektupla özründen dolayı onu affettiklerini iletmışlerdir. Ernst ise bu mektubu imzalamayı reddetmiştir. Bu mektup babası Anton Puntigam tarafından Theresienstadt'taki hücrelerinde bulunan Čabrinović'e teslim edilmiştir.⁷⁴

Čabrinović, on dokuz yaşında yani Princip gibi yirmi yaş altında olduğundan oda 20 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Čabrinović'in sağlığı 1915 sonlarına doğru iyice kötüleşmiş ve doktorlar durumunu çaresiz bulmuşlardır.⁷⁵ Birinci Dünya Savaşı'nın sona erdiğini göremeden 1916 Ocak'ında

⁶⁹Narodna Odrana, 1908'de Avusturya-Macaristan'ın Bosna-Hersek'i ilhak etmesine tepki olarak kurulan Sırp milliyetçisi bir organizasyondur. Avusturya-Macaristan'daki etnik Sırp'ların korunması ile ilgilenmiştir. Narodna Odrana Serbian Nationalist Organization,

URL: <https://www.britannica.com/topic/Narodna-Odrana>.

⁷⁰Remak, a.g.e.,s.61.

⁷¹"Čabrinović bombayı attıktan sonra" fotoğrafı Smith, a.g.e., s. 230-231, kaynağından alınmıştır.

⁷²Peyam, "*Tevkifat ve Tahkikat*", s.1, 1 Temmuz 1914 .

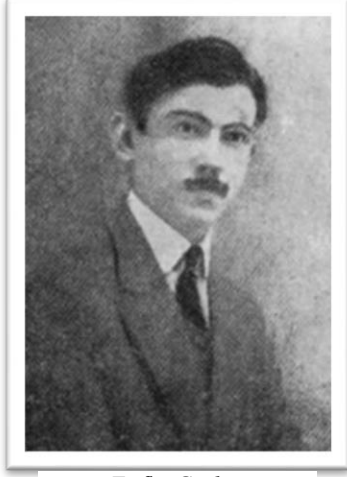
⁷³Peyam, "*Princip ve Gabrinovic*", s.5, 1 Temmuz 1914.

⁷⁴Nedeljko Čabrinović, URL: https://military.wikia.org/wiki/Nedeljko_%C4%8Cabrini%C4%87

⁷⁵Dedijer, a.g.e.,s.354.

tüberküloz nedeniyle ölmüştür. Ölümünden sonra başarısız suikast faili Čabrinović'in kafatası Saraybosna polisi tarafından istenmiştir ancak bu istek muhtemelen bürokratik sebeplerle uygun bulunmamıştır.⁷⁶ Princip'le birlikte Grabež, Čabrinović ve burada ölmüş olan diğer suikast komplocularının geriye kalan naaşlarının ortak bir yere gömüldüğü sonradan ortaya çıkmıştır.

2.3.Trifko Grabež (1895- Şubat 1916)⁷⁷

Trifko Grabež

Bir Sırp Ortodoks rahibin oğlu olan Grabež, 1895'de Saraybosna yakınındaki Pale'de doğmuştur. Lisede bir öğretmenine vurduğu için iki hafta hapis cezası almıştır.⁷⁸ Bunun üzerine Bosna'dan ayrılarak Belgrad'a gitmiş burada liseye devam etmiştir. Yunanca ve Latinceye daha az yer veren Sırp eğitim sistemini tercih etmiştir.⁷⁹ Yaklaşık bir yıl içerisinde üç lise sınıfını geçmiştir. Grabež, Kara El örgütüne katılarak kafelerde vaktini geçirmeye devam etmiştir. Sağlık sorunları yaşayan Grabež tüberküloz hastası idi.⁸⁰

Eğitimi tamamlamak için Sırbistan'ın başkenti Belgrad'a giden Grabež, burada iken Gavrilo Princip ve Nedjelko Čabrinović ile arkadaş olmuş hatta üçü birlikte kalmışlardır.⁸¹ Belgrad'ın kafelerinde Bosnalı Sırpolar olarak Sırpoların geleceği üzerine konuşarak vakit geçirmişlerdir. Burada Tankosic ile tanışan Grabež, Kara El örgütü ile anlaşarak tüm finansman ve teçhizatın örgütçe sağlandığı Saraybosna komplosuna dahil olmuştur. 28 Mayıs 1914'te Princip, Čabrinović ve Grabež üçlüsü yani Belgrad ekibi, Belgrad'dan ayrılarak Loznika'ya varmışlardır. 30 Mayıs Cumartesi günü üçlü yollarını ayırmıştır. Polis tarafından bilinen Čabrinović, kendisine benzeyen Grabež'e ait pasaport ve seyahat belgelerini kullanarak Tuzla'ya doğru yol almıştır. Kurduğu yerel irtibatlarla sınırı yürüyerek geçmiş ve Zwornik-Bosna'ya varmıştır. Buradan Tuzla'ya posta arabasıyla geçmiştir. Grabež ve Princip ise Apis'le irtibatlı bir sınır muhafızının yardımıyla, büyük bölümü Sırbistan ile Bosna-Hersek arasındaki sınırı oluşturan Drina nehrinin karşısına ulaşmışlardır.⁸²

28 Haziran Pazar günü saat sekizde Ilić, Čabrinović ve Grabež'le bir Türk kafesinde buluşmuştur. Burada Čabrinović'e bir bomba Grabež'e de bir revolver ve bomba vermiştir. Artık tüm suikastçılar silahlarını almış ve atandıkları lokasyonları bilmekteydiler. Her şey Fransuva Ferdinand'ı öldürmek üzere hazır hale gelmişti.

Trifko Grabež, 28 Haziran günü Appel Quay boyunca sıralanan suikastçılar arasında en son lokasyona sahipti. Čabrinović'in attığı bomba ile plan değişikliğe uğramış ve bu girişim amacına ulaşmamış idi. Grabež daha sonra mahkemede Lateiner Köprüsü ve Kaiser Köprüsü arasında aşağı yukarı gidip geldiğini ve bomba atıldıktan sonra oluşan bu karışık halden faydalanarak Fransuva Ferdinand'a ateş etmek üzere Princip'i aradığını ancak onu Lateiner Köprüsü yanında göremediğini beyan etmiştir. Bu sebeple onun polis tarafından tutuklanmış olabileceğini düşünmüştür. Bunun üzerine Kaiser Köprüsü yanında yani 1910 yılında Žerajić tarafından bir Avusturyalı yöneticinin öldürülmeye kastedildiği yerde kalmaya devam etmiştir. Arşidük'ün canlı olarak arabayla önünden geçtiğini görünce başarısız bir girişim olduğunu anlamıştır. Grabež'de Kaiser Köprüsü yanında

⁷⁶Villiers, a.g.e., s. 200.

⁷⁷ "Trifko Grabež'in fotoğrafı" https://en.wikipedia.org/wiki/Trifko_Grabe%C5%BE adresinden alınmıştır.

⁷⁸Villiers, a.g.e., s. 82-83.

⁷⁹Villiers, a.g.e., s. 130.

⁸⁰Remak, a.g.e., s.60.

⁸¹Remak, a.g.e.,s.62.

⁸²Villiers, a.g.e., s. 135.

durarak Princip gibi Arşidük'ün belediye binasından dönüşünü beklemeye başlamıştır. Daha sonra Princip ikinci suikast girişimi ile hedeflenen amaca ulaşmıştır.

Čabrinović ve Princip'e nazaran suikastçılar arasında en normal adam olarak tarif edilen kişi Grabež'dir. Ölmek istediğine dair bir gösterge bulunmamaktadır ki; suikast sonrası kendisinde bulunan zehiri içmemiştir.⁸³ Trifko Grabež , suikast sonrası eve giderek elindeki bombayla silahı evin çatısına ve banyosuna gizlemiştir.⁸⁴ Ilić, sorgusunda önce Gavro, Nedjo ve Grabež'in isimlerini vermiş daha sonra Vaso, Popović ve Mehmedbašić'in isimlerini itiraf etmiştir.⁸⁵ Birkaç gün sonra, Grabež Pale'deki evinin yakınlarında tutuklanmıştır. Suikast esnasında aktif rol almaya da Grabež suçunu kabul etmiştir. Princip ve Čabrinović gibi Grabež'de yasalara göre yirmi yaş altı olduğundan idam edilmemiş en fazla cezayı alarak yirmi yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Hapishanedeyken sağlık durumu kötü olan Grabež genel tükenmişlik sonucu oluşan kronik açlık yaşamıştır. 1916 Şubat'ında tüberküloz hastası olan Grabež ölmüştür. Böylece savaşın sonunu göremeyen suikastçılardan biri olmuştur.

2.4. Vaso Čubrilović (1897-11 Haziran 1990)⁸⁶

Vaso Čubrilović

Vaso Čubrilović, 14 Ocak 1897'de Bosanska Gradiška'da doğmuştur. Bosanska Krajina bölgesinden tanınmış bir ailenin çocuğuydu. Aynı zamanda Berlin Kongresi'ne katılan 1875-77 Herzegovina Ayaklanması'nın lideri Vaso Vidović'in akrabasıydı. Čubrilović, ilköğretimi memleketinde bitirmiş sonra Tuzla Lisesi'ne devam etmiştir. Ancak Avusturya-Macaristan milli marşı boyunca ayakta durmayı reddettiği için okuldan kovulmuştur. Daha sonra Saraybosna Lisesi'nin altıncı sınıfına girmiştir. Saraybosna suikast üçlüsünden biri olan Čubrilović, 1914 yılında 17 yaşında ve bir lise öğrencisidir. Bu kişi Princip ve Grabež'e yolculuklarında yardım eden ajan Veljko Čubrilović'in kardeşi idi.⁸⁷

Vaso Čubrilović, Genç Bosna olarak bilinen Güney Slav öğrenci hareketine katılmıştır. I. Dünya Savaşı öncesi Bosna Hersek'in aktif bir devrimci hareketi olarak grubun üyeleri, Yugoslavist (Yugoslavya'da birleşme) ve Pan-Sırp (Sırbistan'la birleşme) olmak üzere iki önemli ideolojiyi benimsemişlerdi. Vaso Čubrilović, Arşidük Fransuva Ferdinand suikastına Danilo Ilić tarafından eklenmiştir.

Ilić'in itirafına dayanarak Saraybosna cinayetinden yaklaşık bir hafta sonra tutuklanmıştır. Vaso, kardeşi Veljko, Danilo Ilić ve diğerleri 1914 Ekim'inde yargılanmışlardır. Suikast esnasında hiçbir şey yapmadan durmuş olduğu halde suikasttaki rolü nedeniyle Avusturya-Macaristan makamları tarafından ihanetten mahkum edilmiştir. O zamanlar sadece 17 yaşında olan Čubrilović, kendisini Sırp Hırvat ilan ederek Sırbistan için olduğu kadar Hırvatistan için de çalıştığını mahkemede beyan etmiştir. Bu komploda Güney Slavların Habsburglar tarafından kötü muamele görmesi sebebiyle yer aldığını belirtmiştir. 28 Ekim 1914'te on üç suikast komplocusunun arasında beş kişi Vaso Čubrilović, Kranjcevic, Cvetko Popović, Stjepanovic ve Zagorac hapis cezasına çarptırılmıştır.⁸⁸ Vaso Čubrilović ihanetten mahkûm edilerek on altı yıl hapis cezası alırken, kardeşi Veljko idam edilmiştir. Esasen Čubrilović, ilk başta on yıl hapis cezasına çarptırılmıştır ancak Arşidük'ün ölümünden dolayı pişmanlık duyduğunu ifade etmemesi ve savaşı başlattığı için

⁸³Villiers, a.g.e., s.83.

⁸⁴Smith, a.g.e., s.197.

⁸⁵Smith, a.g.e., s.205.

⁸⁶Vaso Čubrilović, fotoğrafı "https://en.wikipedia.org/wiki/Vaso_%C4%8Cubrilovi%C4%87" adresinden alınmıştır.

⁸⁷Remak, a.g.e., s.94.

⁸⁸Dedijer, a.g.e., s.351.

Avusturya-Macaristan'ı suçlaması üzerine üçer yıl daha eklenerek Čubrilović'e toplamda on altı yıl hapis cezası verilmiştir.

Čubrilović, Saraybosna Zenica'daki cezaevine gönderilmiştir. 2 Mart'ta, onunla birlikte bazı komplocular, Viyana yakınlarındaki Möllersdorf askeri cezaevine yerleştirilmiştir. 13 Eylül 1917'de yetkililer, hayatta kalan komplocuların neredeyse tamamını Zenica cezaevine götürmüşlerdir böylece Zenica'da savaşın sonuna kadar Čubrilović hapis kalmıştır.

Savaşın son bulması ile serbest kalan Čubrilović, 1919'da lise öğrenimini Saraybosna'da tamamlamıştır. İlk olarak, tarih okumak için Zagreb Üniversitesi'ne kaydolmuştur. Ancak daha sonra 1922'de tarih diploması aldığı Belgrad Üniversitesi'ne geçmiştir. 1929'da Belgrad Üniversitesi'nde "Bosna İsyanı 1875-1878" başlıklı doktora tezini hazırlamıştır. 1921'den 1939'a kadar, Agrarian Partisi'nin aktif bir üyesidir. 1930'larda Yugoslavya Krallığı'nın bir bakanı olarak görülmektedir.⁸⁹ Siyasi fikirleri ile dikkat çeken Čubrilović, Arnavutların Yugoslavya'dan toplu olarak sınır dışı edilmesini savunmuştur. 7 Mart 1937'de "Arnavutların Kovulması" başlıklı uzun bir bildiri ile bu düşüncesini ortaya koymuştur.⁹⁰

1939'da Čubrilović, Belgrad Üniversitesi'nde profesör olmuştur. 1941 yılının Nisan ayında, Axis güçleri Yugoslavya'yı işgal etmiş ve Čubrilović kıyı kenti Risan'da Gestapo tarafından tutuklanmıştır. Oradan Belgrad'a transfer edilerek ve savaşın çoğunu geçirdiği Banjica toplama kampına hapsedilmiştir.⁹¹

II. Dünya Savaşı sona ererken Bosnalı bir Sırp bilgin ve politikacı olarak yaşamına devam eden Čubrilović, 17 Kasım 1944'te Belgrad'da, Yugoslav makamlarını etnik azınlıkları (özellikle Almanlar ve Macarlar) ülkeden ihraç etmeye çağırıştır. Čubrilović'in bu reçetesi ile Yugoslavya içerisinde sürekli olarak komşu devletlerle mücadelelere sebep olan azınlık unsurlar meselesi çözülmüş olacaktı. Böylece etnik olarak saf bir Yugoslavya'nın gelişebileceğini ve barış içinde kalabileceğini savunmuştur.⁹²

1945'in başlarında, Čubrilović, Tito hükümetinde Tarım Bakanı olarak görev yapmıştır. O yılın Ağustos ayında, Yugoslavya'nın tarım sektörünü yeniden inşa edecek ve güçlendirecek ekonomik önlemlerin alınması gereğini vurgulayan Devlet Tarım Çiftlikleri Yasası'nın uygulanmasını istemiştir. Čubrilović daha sonra Orman Bakanı olarak atanmıştır.⁹³ 1959'da Sırp Bilimler Akademisi'ne muhabir olmuş ve 1961'de tam üyelik almıştır. Čubrilović, Yugoslav ve Bosnalı bilim ve sanat akademilerinin muhabiri ve Karadağ Bilim ve Sanat Akademisi'nin düzenli bir üyesiydi. 1976'da Sovyet Bilimler Akademisi'nin onursal üyesi olmuştur.

Vaso Čubrilović, 17 yaşında katıldığı Arşidük Fransuva Ferdinand suikastından yaklaşık 60 yıl sonra Balkan ülkelerinin tarihini çalışan ve dört yıllık Balkan Araştırma Enstitüsü Sırp Bilimler Akademisi'ni yöneten biri olarak görülmektedir. Yapılan bir röportajda, Dr. Čubrilović kendisinin ve diğer Sırp milliyetçisi arkadaşlarının Arşidük suikastı ile Güney Slavların kurtuluşunu nasıl hızlandırdıklarını hatırlatmıştır. Röportajında⁹⁴ "Biz gençler 19. yüzyılda başlamış olan ulusal bir kurtuluş hareketinin parçasıydık" ve "Avusturya-Macaristan gibi güçlü bir devleti barışçıl yollarla yenmenin mümkün olmadığını biliyorduk. Değişime ulaşmanın tek yolu şiddetten geçiyordu." şeklinde açıklamalarda bulunmuştur. Dr. Čubrilović Saraybosna suikastının bir savaşa neden olabileceğini bildiklerini "Balkanlar'daki deneyimler bize bir devletin savaşta doğabileceğini ve

⁸⁹Rozita Dimova, Ethno-Baroque: Materiality, Aesthetics and Conflict in Modern-Day Macedonia, Berghahn Books, NY-Oxford 2013, s.26.

⁹⁰Paulin Kola, The Search for Greater Albania, Hurst&Company, London 2003, s.101.

⁹¹Professor, Minister, Assassin: The Fascinating Life of Dr. Vaso Čubrilović, <https://www.wessexscene.co.uk/features/2018/11/11/professor-minister-assassin-the-fascinating-life-of-dr-vaso-cubrilovic/>

⁹²Kola, a.g.e., s.104.

⁹³Vaso Čubrilović, URL: [https://spartacus-educational.com/FWWcubrilovićV.htm](https://spartacus-educational.com/FWWcubrilovicV.htm).

⁹⁴Raymond H. Anderson, 1914 Conspirator Recalls Sarajevo Assassination, *The New York Times*, Mayıs 27, 1973.

aynı zamanda savaşta yıkılabileceğini öğretmişti” sözleriyle ifade etmiştir. Buna ek olarak “Avusturya - Macaristan'ı yok etmek istedik.” demiştir. Dr. Čubrilović, kendisinin ya da Genç Bosna'daki diğer kişilerin I. Dünya Savaşı'nın ve milyonlarca ölümün nedeni olduğuna inanmadığını vurgulamıştır. Buna binaen “Savaşın patlak vermesinin bireylerle hiçbir ilgisi yoktu”, “Savaş, eski feodal toplumlarda hızlı sanayileşmenin yıkıcı etkileri de dahil olmak üzere derin köklere sahipti.” değerlendirmesinde bulunmuştur.

Daha sonraki yıllarda, Čubrilović gençliğinin Pan-Slav ideolojilerinden uzaklaşmış hatta Fransuva Ferdinand'ın suikastı için pişmanlık duyduğunu belirtmiştir. 1987 yılında, Yugoslavya Cumhurbaşkanlığı, Čubrilović'e Yugoslav Yıldızı Nişanı vermiştir. Čubrilović 11 Haziran 1990'da, 93 yaşında Belgrad'da ölmüştür.⁹⁵ Öldüğü zaman, Fransuva Ferdinand'ı öldüren komplotta hayatta kalan son katılımcıydı.

2.5.Cvijetko Popović(1897-9 Haziran 1980)⁹⁶

Popovic, Cvijetko

Cvijetko Popović, 1914'te Avusturya Arşidükü Fransuva Ferdinand suikastına katılan Bosnalı Sırp'lardan biriydi.⁹⁷ Günümüz Bosna Hersek doğumlu olup Saraybosna'da okuyan 18 yaşında bir öğrenciydi. Saraybosna suikast üçlüsünden Popović, Ilić tarafından Arşidük Fransuva Ferdinand suikastı için tayin edilmiştir. Popović, komplo arkadaşı Vaso Čubrilović ile aynı öğretmen okulunda öğrenci idi. Annesini kaybetmiş olan Popović'in babası emekli bir okul müdürü olup yeniden evlenmişti.⁹⁸

Popović, okul arkadaşı Vaso aracılığıyla suikast planına dahil olmuş ve o günden sonra her şeye bakış açısının değiştiğini söylemiştir. Vaso ve Popović suikast öncesinde suikast planında rolünü bildikleri Ilić'i Princip'le birlikte yürürken görmüşlerdir. Bunun üzerine Vaso isimlerini bilmedikleri diğer komploculardan birinin Ilić'in yanında gördükleri Princip olma ihtimalini düşünmüştür. Buna binaen Popović “Eğer Gavro ilk adamsa o zaman gitmemize bile gerek yok, çünkü Ferdinand ölü bir adam.” demiştir.⁹⁹

28 Haziran 1914 günü ilk suikast girişimi sonucu bomba atıldıktan sonra iki suikastçı Vaso Čubrilović ve Popović cesaretlerini kaybetmişler ve devre dışı kalmışlardır. Arşidük'ün arabası hızla önlerinden geçmiştir. Popović bomba patlamasının ardından yerinden ayrılarak elindeki bombayı yakınlardaki bir binanın bodrumuna saklamıştır.¹⁰⁰ Suikast akabinde tutuklanan Popović, 28 Ekim 1914'de 13 suikast komplocusunun arasında hapis cezasına çarptırılan beş kişi arasında yer alıyordu. 13 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. 2 Aralık 1914'te Zenica hapisanesine trenle sevk edilmişlerdir.¹⁰¹ Aralık 1914'te Sırbistan yeniden Belgrad'ı kontrol altına almaya başlayınca Saraybosna'daki mahkûmların bir kısmı Bohemya'daki Theresienstadt'a, diğerleri Viyana'ya biraz uzaktaki bir askeri hapishane olan Mollersdorf'a sevk edilmişlerdir.¹⁰²

Popović, hapishane kitaplığından çokça kitap edinerek okumuştur. Diğer mahkûmlarla sohbet etmiştir. Burada hastalanan Popović'e ilk başta göğüs enfeksiyonu daha sonra tüberküloz ve en son

⁹⁵Walton, Travis, Professor, Minister, Assassin: The Fascinating Life of Dr Vaso Čubrilović, 11 Kasım 2018. URL: <https://www.wessexscene.co.uk/features/2018/11/11/professor-minister-assassin-the-fascinating-life-of-dr-vaso-cubrilovic/>

⁹⁶Cvijetko Popović'in fotoğrafı “https://en.wikipedia.org/wiki/Cvijetko_Popovi%C4%87” adresinden alınmıştır.

⁹⁷Remak, a.g.e., s.94.

⁹⁸Smith, a.g.e., s.130-131.

⁹⁹Smith, a.g.e., s.132.

¹⁰⁰Remak, a.g.e., s.126.

¹⁰¹Dedijer, a.g.e., s.351.

¹⁰²Smith, a.g.e., s.243.

romatizma teşhisi konmuştur. 1917’de Rus devriminden sonra Vaso, Popović, baba ve oğul Kerovic, Jakov Milovic Mollersdorf’tan tekrar Zenica’ya sevk edilmiştir.¹⁰³

I. Dünya Savaşı'nın sonunda hapisneden Kasım 1918’de tahliye edilmiştir. Bundan sonra Popović, felsefe profesörü olarak öğretime geri dönmüş¹⁰⁴ ve sonunda Saraybosna Müzesi Etnografya Bölümü Küratörü olmuştur.¹⁰⁵

Suikastın ellinci yıldönümünde Saraybosna’da yaşayan ve hayatta olan iki suikast komplocusundan sadece biri olarak Cvetko J. Popović Saraybosna’da yaşamıştır. 1964’de 67 yaşında olan Popović, etnograf olarak Saraybosna taşra müzesi için Bosna’nın tahta eyerleri, seramikleri, halıları, vs. üzerine monograflar yazmıştır. 1964 yılında Arşidük’ün öldürülmesinin 50. yıldönümünden önceki gece Popović, Saraybosna’daki suikast ile ilgili bir konferansa katılmıştır. Buradaki bildirisi daha sonra kitap olarak basılmıştır Suikastı ellinci yıldönümünde “*Biz sadece çocuktuk*” ve “*Ne yaptığımızı bilmiyorduk.*”¹⁰⁶ diye hatırlayan Popović şöyle devam etmiştir: “*Arşidük’ü yalnızca Avusturya işgalinin ve Bosna’nın Almanlaştırılmasının sembolü olarak imha etmek istedik*” ve “*bu tamamen bir protesto idi, kesinlikle yerel bir mesele, savaşı düşünemedik.*” 1969 Haziran’ında 55. yılını kutlayan Popović, daha sonra 73 yaşında, suikastı hatırlatan bir röportaj vermiştir. Savaş sonrasında hayatta kalan birkaç suikastçıdan biri olan Cvjetko Popović, 9 Haziran 1980’de 84 yaşındayken Saraybosna’da ölmüştür.¹⁰⁷

2.6. Muhamed Mehmedbašić (1887 – 29 Mayıs 1943)¹⁰⁸

Muhamed Mehmedbašić
Selanik’te Hapsedilirken 1917

Mehmedbašić, Bosnalı bir Müslüman, marangoz ve fanatik bir Sırp milliyetçisidir. Arşidük suikastı için seçilmiş olan suikastçılar arasında yer alan tek Müslüman komplocudur. Suikast komplocularının en büyüğü olan Mehmedbašić 27,¹⁰⁹ Ilić 24 ve diğer suikastçılar ise yirmi yaş altı idi.

Mehmedbašić, Belgrad ve Saraybosna’dan uzakta Hersek’te Stolac’ta ikamet etmiştir.¹¹⁰ Yoksul bir ailenin çocuğu olan Mehmedbašić’in babası marangozdur.

Mehmedbašić, Vladimir Gacinovic ve Danilo Ilić tarafından iyi tanınan ve daha önceki faaliyetleriyle bilinen deneyimli biridir. Kara El örgütü üyesi Mehmedbašić 1914 başlarında Toulouse-Fransa toplantısında Apis’in başyardımcısı Voja Tankosić tarafından Avusturya’nın Bosna Hersek valisi General Oskar Potiorek’i zehirli bir hançerle öldürmek üzere seçilmiştir. Mehmedbašić Bosna’ya doğru yola çıkmıştır ancak Mehmedbašić daha trendeyken polislerin kompartıman aramaları sonucunda panikleyerek hançeri fırlatarak dışarı atmış, zehiri de tuvalete dökmüştür.¹¹¹ Başarısız bu girişim sonrasında Mehmedbašić, Arşidük Fransuva Ferdinand’ı öldürmek için Danilo Ilić tarafından görevlendirilmiştir.

28 Haziran 1914 Pazar günü, vali General Oskar Potiorek, resm-i kabul töreni için kraliyet ailesini belediye binasına götürmeyi bekliyordu. Karşılamanın ardından konvoy belediye binasına

¹⁰³Smith, a.g.e., s.244-245.

¹⁰⁴URL: <https://www.revolvy.com/page/Cvjetko-Popovi%C4%87>

¹⁰⁵Donnelley, a.g.e., s.35.

¹⁰⁶The New York Times Archives, *Sarajevo Marking First Shot of World War I; ‘We Were Just Kids Then,’ Says One Who Took Part in Assassination Plot*, 28 Haziran 1964.

¹⁰⁷ The New York Times, *Cvjetko Popovic, 84, Was Jailed In ‘14 Killing of Austria Archduke*, 10 Haziran 1980.

¹⁰⁸Muhamed Mehmedbašić’in fotoğrafı “https://en.wikipedia.org/wiki/Muhamed_Mehmedba%C5%A1i%C4%87” adresinden alınmıştır.

¹⁰⁹Villiers, a.g.e., s.27.

¹¹⁰Muhamed Mehmedbašić: Bosnian noble, URL: <https://peoplepill.com/people/muhamed-mehmedbasic/>

¹¹¹Remak, a.g.e., s. 57.

doğru Appel Quay üzerinden ilerlerken yolun her iki yanında kalabalık halk bulunuyordu. Kara El örgütü üyesi komplocular Appel Quay boyunca sıralanmışlardı. Her biri sırasıyla Arşidük'ün otomobili önlerinden geçerken hızlıca davranarak Fransuva Ferdinand'ı öldürmeye çalışacaktı. Kraliyet arabasını ilk gören, ilk sıradaki komplocu Muhamed Mehmedbaşić olmuştur. Mehmedbaşić hiçbir şey yapamamıştır böylece Arşidük'ün binmiş olduğu otomobil önünden geçip gitmiştir. Mehmedbaşić daha sonra bir polisin kendisine yaklaştığını iddia ederek yakalanabileceğinden korktuğunu ve planın deşifre olabileceğinden endişe duyduğunu söylemiştir.

Ilić tarafından bir nevi lider pozisyonuna atanan Mehmedbaşić, Müslüman bir Bosnalı olması sebebiyle diğer Bosnalı Sırp suikastçılardan ayrılmaktadır. Arşidük suikastına Kara El tarafından bir Müslüman komplocunun seçilmesinin kuvvetle muhtemel sebebi Avusturya-Macaristan yönetiminden her kesimin rahatsızlık duyduğunu göstermektedir.

Suikast sonrası Avusturyalı yetkililer tarafından tutuklanmaktan kaçarak kurtulan grubun tek üyesi Mehmedbaşić idi. Mehmedbaşić Karadağ'a kaçmıştır. Karadağ hükümeti Avusturya'ya karşı Mehmedbaşić'i tutuklamak zorunda kalmıştır. Avusturya hükümetinin iadesini istediği Mehmedbaşić'in Avusturya'ya teslimi Sırp yanlısı nüfus tarafından iyi karşılanmayacağından Karadağ hükümeti Mehmedbaşić'i yakaladıktan sonra teslim etme niyetinde olmadığını bunun yerine Karadağ mahkemesinde onu yargılayacağını söylemiştir. Mehmedbaşić, burada gözaltında iken bütün suikast planını itiraf etmiştir. Ancak mevcut iade sözleşmeleri gereği ve Avusturya'nın baskısı sonucunda Karadağ hükümeti, Mehmedbaşić'i iade etmek zorunda kalmıştır. İade edilmeden iki gün önce Mehmedbaşić, Nikşić hapishanesinden yetkililerin göz yumması sonucu Sırbistan'a kaçmıştır.¹¹²

Mehmedbaşić, Apis ile birlikte 1916 sonbaharında Kral Alexander'ı öldürme planında yer almıştır. Bu sebeple Mehmedbaşić, Rade Malobabic ile birlikte çok sayıda Kara El örgütü üyesi tutuklanarak Aralık 1916'da mahkûm edilmiştir.¹¹³Selanik askeri mahkemesinde normal kurallar uygulanmaksızın yargılanmalar tamamlanmış ve Mehmedbaşić on beş yıl hapis cezasına çarptırılmıştır.1917'de Kara El örgütü liderleri ve üyeleri Albay Apis başta olmak üzere Rade Malobabic, Lubomir Vulovic gibi isimler gözleri bağlı olarak ateş edilmek suretiyle idam edilmişlerdir. Sırp Prensi I. Aleksander ile Kara El örgütü arasında uzun zamandır süregelen anlaşmazlıklar sonucunda gelinen noktada bu yargılama ile Albay Apis'in Arşidük cinayetinin gerçek sorumlusu olduğu ve bu olayda Sırp hükümetinin hiç bir sorumluluğunun olmadığı gösterilmek istenmiştir.

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra 1919'da suikasttaki rolünden dolayı affedilen Mehmedbaşić,¹¹⁴bir bahçıvan ve marangoz olarak mütevazı bir yaşam sürmek üzere Saraybosna'ya geri dönmüştür. Muhammed Mehmedbaşić, İkinci Dünya Savaşı sırasında Ustase¹¹⁵ tarafından Saraybosna'da 29 Mayıs 1943'de öldürülmüştür.¹¹⁶

Sonuç ve Değerlendirme

19. yüzyılın son çeyreği çok sayıda suikast girişimi sebebiyle dikkat çekmektedir. Bunlar arasında Saraybosna suikastı özel bir siyasi öneme sahiptir. 28 Haziran 1914 tarihinde Princip'in Arşidük'e ateş ettiği köşebaşı, 20. yüzyılın başladığı yer olarak tanımlanmıştır. Bu suikast sonuçları itibarıyla sadece Fransuva Ferdinand ve eşinin ölümüne neden olmakla kalmadığı gibi Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasına da yol açmıştır. Uzun süren savaşın akabinde emperyal çağ son bulmuş, imparatorluklar dağılmıştır. Çok sayıda ulusal, Cumhuriyet rejimini benimsemiş devlet kurulmuştur.

¹¹² John S. Craig, *Peculiar Liaisons in War, Espionage, and Terrorism of the Twentieth Century : In War, Espionage, and Terrorism of the Twentieth Century*, Algora Publishing, U.S., 2005. s.27.

¹¹³ Villiers, a.g.e., s. 142.

¹¹⁴ Valerie Bodden, *The Assassination of Archduke Ferdinand*, Creative Education, Minnesota, 2010, s.35.

¹¹⁵ Ustaşalık veya Ustaşlık, II. Dünya Savaşı'nda Yugoslavya'da Slavları alt insanlar olarak gören faşist harekettir. Sores Welat Demir, *Baba, Ben Devrimci Olmak İstiyorum / Dad, I Want To Be Revolutionary*, SWD Grup, İstanbul, 2015, s.104.

¹¹⁶ Donnelley, a.g.e., s.35.

Bu yönüyle tarihin akışını değiştiren Arşidük suikastı müstesna bir yere sahiptir. Suikast planında yer alan komplocuların kim oldukları hususu da ilgi çekici bir konudur, zira suikastçıların kimlikleri suikastın karakterini ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada ele alınan Arşidük suikastı için Appel Quay caddesi boyunca yerleştirilmiş komplocuların hayatı incelendiğinde ortak özellikleri olduğu görülmüştür. Altı komplocu arasında yalnızca bir Müslüman Bosnalı yer alırken diğerleri Sırp Ortodoks'tur. Her biri Sırp milliyetçisidir. Genç Bosna ve Kara El bağlantılı faaliyetleriyle dikkat çekmektedirler. Komplocular arasında liseye devam eden öğrenciler de yer almıştır. En büyüğü Mehmedbašić olup diğerleri yirmi yaş altıdır. Buna binaen Kara El örgütü tarafından düzenlenen suikast planında yer alan yirmi yaş altı kişilerin özellikle seçildiği düşünülebilir çünkü Avusturya-Macaristan yasalarına göre yirmi yaş altı suçlulara idam cezası verilmemekteydi. Arşidük'ün ve eşinin katili Princip de yirmi yaş altında olmasının avantajını görerek zamanın ağır cezalandırmalarına maruz kalmamıştır. Bu suikast komplocularının yoksul ailelerden gelen gençler olması ayrıca birçoğunun tüberküloz hastası olması tesadüf olamamalıdır. Ölümcül hastalıklı adayların suikast için tercih edilmesi olağan bir durumdur.

Suikast komplocuları etnik olarak çoğunlukla Sırp olup kendilerini Avusturya-Macaristan'a değil Sırbistan'a ait hissetmişlerdir. Genel olarak; çoğunluğu daha önce herhangi bir suça bulaşmamıştır. Grabež iki haftalık mahkûmiyet almıştır, Čabrinović ise dizgi grevi sırasındaki faaliyetlerinden dolayı Saraybosna'dan uzaklaştırılmıştır. Birçoğu Belgrad'da bulunduğu sırada Kara El örgütü propagandasının yapıldığı kafelerde vakit geçirmiştir.

Suikastçılar arasında Birinci Dünya Savaşı'nın sona erdiğini gören Vaso Čubrilović, Cvjetko Popović ve Muhamed Mehmedbašić olup hayatta kalan son katılımcı Čubrilović'tir. Hayatta kalan suikastçılar arasında Čubrilović yaşadığı döneme siyasi faaliyetleri ve düşünceleriyle yön vermiştir. "Etnik temizlik" düşüncesiyle öne çıkan Čubrilović, saf bir Yugoslavya'nın inşası için çalışmıştır.

Suikast akabinde suikastçıların rolleri ve eylemleri hakkında iki görüş ortaya çıkmıştır. Bu bölünmeye göre suikastçılar bir taraf için terörist veya isyancı diğer taraf için kahraman özgürlük savaşçısı olarak görülmüşlerdir. Bu suikastçılar özellikle Sırlar arasında Sırp milliyetçiliğinin ikonu haline gelmiştir.

Sonuç olarak; Saraybosna suikastında rol alan bu suikastçıların özetle benzer özellikler taşıdığı ve iyi düşünülerek seçildiği söylenebilir. Gerçekleştirdikleri suikast ile sadece Sırların kaderini değil dünya tarihini değiştirmişlerdir.

KAYNAKLAR

Arşiv ve Süreli Yayınlar

HR.SYS. 1480/ 11, M.26.12.1911.

İkdam, "Yirmiden Kırk Beşe Kadar Silah Başına Layiha-i Kanuniye", s.1, 4 Ağustos efreni 1914(22 Temmuz 1330)

İkdam, "Müsademeler Başladı", s.1, 28 Temmuz 1914.

İkdam, "Cihad-ı Ekber Halife-i İslam Üçyüz Milyon Müslümanı Cihad-ı Ekbere Davet Ediyor", s.1, 13

Kasım 1914 (13 Teşrinisani 1914, 31 Teşrinievvel 1330).

Peyam, "Tafsilat-ı Matemme", s.1, 30 Haziran 1914.

Peyam, "Avusturya Veliahdı ve Refikasının Katli", s.1, 29 Haziran 1914 (H.5 Şaban 1332, R.16 Haziran 1330).

Peyam, "Katiller Tehlikede", s.2, 30 Haziran 1914.

Peyam, "Katil Principin İfadatı", s.2, 3 Temmuz 1914.

Peyam, "Princip ve Gabrinovic", s.5, 1 Temmuz 1914.

Peyam, “Tevkifat ve Tahkikat”, s.1, 1 Temmuz 1914.

Servet-i Fünun, “Avusturya ve Macaristan veliahdı Arşidük Fransuva Ferdinand”, s.116, No:1204, 2 Temmuz 1914(19 Haziran 1330, 8 Şaban 1332).

Servet-i Fünun, “Rusya ve İngiltere’den Çıkan Sesler”, s.1, 12 Kasım 1914(30 T.evvel 1330, 23 Zilhicce 1332).

Servet-i Fünun, “Osmanlı Şehzadeleri Alman Ordugahında”, Numara:1225, s.36,25 Kasım 1914 (13 T.sani 1330- 7 Muharrem 1333).

Tanin, “Büyük Bir Cinayet-i Siyasiye”, s.1,30 Haziran 1914 (17 Haziran 1330, 6 Şaban 1332).

Tanin, “Siyasiyat Yeni Bir Harpte Balkanlar Rusya’nın Vaziyyeti”, s.1, 26 Temmuz 1914 (3 Ramazan 1332, 13 Temmuz 1330)

Tanin, “Avusturya-Sırbistan, İlan-ı Harp, Avusturya’nın Muhtırası”, s.1, 29 Temmuz 1914(6 Ramazan 1332, 16 Temmuz 1330).

Tanin, “Siyasiyat Avusturya’nın Tasavvurati”, s.1, 29 Temmuz 1914 (6 Ramazan 1332, 16 Temmuz 1330).

Tanin, “Son Havadis”,s.4, 29 Haziran 1914(5 Şaban 1332, 16 Haziran 1330) .

Tanin, “Siyasiyat Harb-i Hazırda Avusturya”, s.1, 5 Eylül 1330 (28 Şevval 1332, 18 Eylül 1914).

Tanin, “Almanya – Fransa”, s.1, 16 Ağustos 1914 (26 Ramazan 1332, 5 Ağustos 1330).

Tercüman-ı Hakikat, “Almanlar Büyük Bir Galebe Kayd Ettiler”, s.1, 16 Kanun-u Sani 1915,

Tercüman-ı Hakikat, “Bir Amerikalının Beyanati”, s.2, 19 Kanun-u Sani 1915.

The New York Times Archives, “Sarajevo Marking First Shot of World War I; ‘We Were Just Kids Then,’ Says One Who Took Part in Assassination Plot”, 28 Haziran 1964.

The New York Times, “Cvjetko Popovic, 84, Was Jailed In '14 Killing of Austria Archduke”, 10 Haziran 1980.

Harb-i Umûmi Panaroması, “Şehzadegan Hazreti Almanya Dar’ül Harbinde Karargahda”, Sayılar :2 (gün/ay yok 1330/1914).

Tetkik Eserler

ANDERSON Raymond H., 1914 Conspirator Recalls Sarajevo Assassination, The New York Times, Mayıs 27, 1973.

BODDEN Valerie, The Assassination of Archduke Ferdinand, Creative Education, Minnesota, 2010.

CASSELS Lavender, The Archduke and the Assassin Sarajevo 28th 1914, Great Britain 1984.

CRAIG John S., Peculiar Liaisons in War, Espionage, and Terrorism of the Twentieth Century : In War, Espionage, and Terrorism of the Twentieth Century, Algora Publishing, U.S. 2005.

DEDIJER Vladimir, The Road To Sarajevo, Simon and Schuster, NY 1966.

DEMİR Sores Welat, Baba, Ben Devrimci Olmak İstiyorum / Dad, I Want To Be Revolutionary, SWD Grup, İstanbul, 2015.

DİMOVA Rozita, Ethno-Baroque: Materiality, Aesthetics and Conflict in Modern-Day Macedonia, Berghahn Books, NY-Oxford, 2013.

DONNELLEYPaul, Assassination!, Dataday Publishing, UK 2012.

GÜNAYDIN M., “Arşidük Fransuva Ferdinand Suikası, 28 Haziran 1914”, Gazi Akademik Bakış Dergisi, Kış 2014, C.8, S.15, s.1-38.

HAJDARPASIĆ Edin, Year X or 1914? Youth and the Heroic in the History of the Sarajevo Assassination (A Reconsideration of the Young Bosnia Movement), Whose Bosnia? Nationalism and Political Imagination in the Balkans, 1840-1914, 2015.

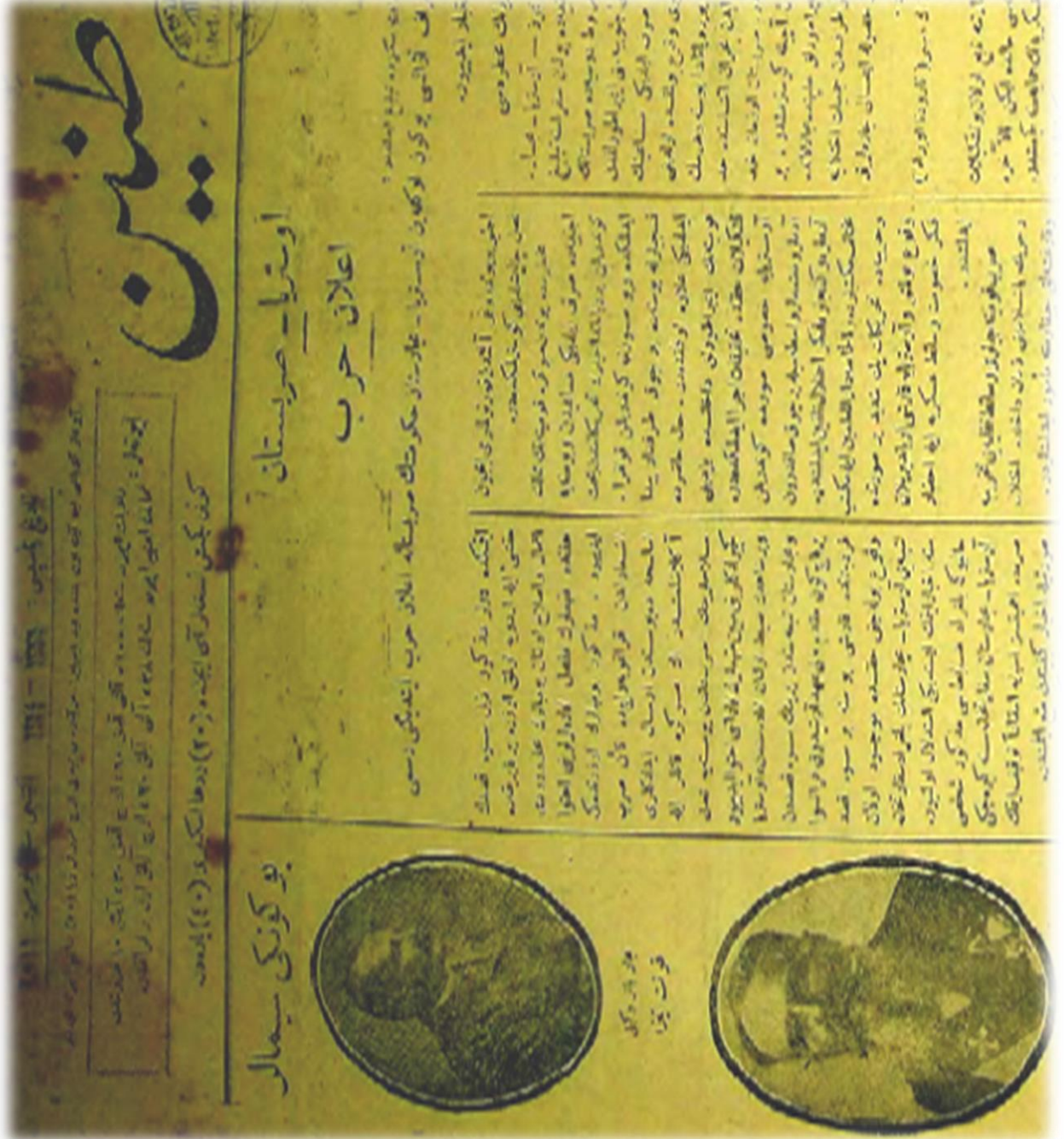
- HONDIUS Frits W., The Yugoslav Community of Nations, Mouton & Co., Printers, The Hague Netherlands, 1968.
- İHSAN Ahmed, "Harb-i Umumi Alman Baş Şansölyesi", Servet-i Fünun, s.67, Numara:1227, 10 Aralık 1914 (27 T.sani 1330, 21 Muharrem 1333).
- İNBAŞI Mehmet, Balkanlarda Osmanlılar: Fetih ve İskan, Balkanlar El Kitabı C.I, KaraM&Vadi, Ankara 2006.
- JACKSON Paul, 'Union or Death!': Gavrilo Princip, Young Bosnia and the Role of 'Sacred Time' in the Dynamics of Nationalist Terrorism, Totalitarian Movements and Political Religions, Mart 2006, Vol.7, No:1, 45-65.
- KOLA Paulin, The Search for Greater Albania, Hurst & Company, London 2003.
- REMAK Joachim, Sarajevo The Story of A Political Murder, Criterion Books, New York, 1959.
- RIETVELD Josef, 1914-1918 in Bildern / in pictures / en images / per immagini, IHBf, Wien, 2013.
- TOMASEVICH Jozo, War and Revolution in Yugoslavia: 1941 - 1945 Occupation and Collaboration, Stanford University Press, Stanford California, USA 2001.
- TÜRKMEN Zekeriya, SAREN Müdürü'nün Açış Konuşması, 1914'ten 2014'e 100'üncü Yılında Birinci Dünya Savaşı'ni Anlamak Uluslararası Sempozyum 20-21 Kasım 2014 – İstanbul, Harp Akademileri Basımevi.
- VILLIERS Peter, Gavrilo Princip The Assassin Who Started the First World War, Fawler Press, England, 2010.

E-Kaynaklar

- URL: https://military.wikia.org/wiki/Nedeljko_%C4%8Cabinovi%C4%87
- URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Image:Drei_Kaiser_Bund.jpg
- URL: <https://spartacus-educational.com/FWWassassination.htm>
- URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Muhamed_Mehmedba%C5%A1i%C4%87
- URL: <https://peoplepill.com/people/muhamed-mehmedbasic/>
- URL: <https://www.britannica.com/topic/Narodna-Odbrana>
- URL: <https://www.wessexscene.co.uk/features/2018/11/11/professor-minister-assassin-the-fascinating-life-of-dr-vaso-cubrilovic/>
- URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Cvjetko_Popovi%C4%87
- URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Trifko_Grabe%C5%BE
- URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Vaso_%C4%8Cubrilovi%C4%87
- URL: <https://spartacus-educational.com/FWWcubrilovicV.htm>
- URL: <https://www.bbc.com/news/blogs-news-from-elsewhere-33048005>
- URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Nedeljko_%C4%8Cabinovi%C4%87
- URL: <https://www.findagrave.com/memorial/6758252/gavrilo-princip>
- URL: <https://peoplepill.com/people/gavrilo-princip/>
- URL: <https://www.revolvy.com/page/Cvjetko-Popovi%C4%87>

EKLER

Ek.1.Tanin, Avusturya-Sirbistan İlan-ı Harb, 6 Ramazan 1332, 16 Temmuz 1330, 29 Temmuz 1914.

Ek.2.Servet-i Fünun, “Avusturya ve Macaristan veliahdı Arşidük Fransuva Ferdinand zevcesi Düşes Hohenberg Bosna-Hersek seyahatinde Bosnasarayda sokaktan otomobil ile geçerlerken, 15 Haziran 1330, Pazar günü aslen Sırpı “Princip” isminde bir mekteplinin attığı revolverin kurşunlarıyla zevc ve zevce maktül düşmüşlerdir.” 2 Temmuz 1914 (19 Haziran 1330 8 Şaban 1332).

۱۱۶

۱۲۰۲

اوستریا ولیعهدی آرشدوق فرانسوا فریدنا

بوسنه هرک سیاحتده ، بوسنه سرایده سوفاقدن اوتوموبیل ایله بجرلرکن ، ۱۵ حزران ۱۳۳۰ ، بازار کون اسلا صربلی «پرنسپ» اسمنده برمکتیپک آندی ریولورک قورشونلریله زوج و زوجة مقتول دوشمشلردن .
Les victimes de l'abominable forfait serbe à Serajévo

زوجہ سی دوشس دو هوہنبرخ

اولدقجه نصیب کوستر ، یشامق ایستہن بر آدمک بقای حیاتی ایچون ک بولک نجر بک ، اجدادلرک نسل ونجہن نشارقلری

déracinés چونکہ جسی رنجوسدن عبا تمش .. جونکہ سنی اله آدیغ زمان بویکی اترک عینی حرره عاند اولدینه پک احتیال و برده کی اولدم . افکار احتیاساتک بردن ره بوقدر تبدیلی نصل ممکن اوله یابردی . اسیکی ضعف ابتدا پرپه شیمدی قوت ومانت، آندیته دهراس محله عزم و اراده قائم اولمشدی . مورس باره سک مظهر اولدی بی بوتناسخ ساده کندی شخصیت و موجودیتنه منحصر قادی . بتون فرانسز کنجلکمی آچقون بوتخولدن نامرئی بر صورتده متأثر اولدی .

مورس باره سک [حر آدم] ی صاحبسز اواشی به بکزه . بتون شخصیت و موجودیتده ، آندیته و ذهنیتده تمامیه سربستدر . او ، تابعیت فکری بی قبول ایش بکانه اختلاطی ، بتون موضوعات و قوانینی طامینان آنا ریشستدر . بتون کنجلکک بونی توصیه ایدر ، هیچ بر ساقه تابع اولیه رق کائناتی کندی عدسه فکری لرندن ندقیق ایشکک چالیشمه نری سویلر . کندیسی بوترنندن بحث ایدرکن «ایشته ، دیبور ، آنجیق بو کوچک کتاب ساه سنده کنجلککمک یالکز لغاری اعلا ایده بیلدم . مکتب حیاتک تضییقاته رغماً روحی حریت و سربستی ایله پیدای استیناس ایتدردم . آرزو و اراده لر معدده وجدانی بر صورتده حرکت ایشککک چالیشدم . فقط ، کرکک حیات عالمه کرکهکک حیات اجتماعیه نقطه نظرندن بوقدر سربست دوشون ، حر آدم ، ملیتبرستک خصوصنده

آرشدوق فریدنا ایله زوجة محترمه سی دوشس هوہنبرخ سوک و سربستدن بری : صاغده دوشس هوہنبرخ ، سولده آرشدوق فریدنا ، اورده دوشک بکی فونس دولازر .

